

ΤΟ ΒΟΥΝΟ

Είπα τῆς γῆς τὴν πλατωσιὰ νὰ ὑψώσω σὲ πατρίδα
καὶ νὰ βαφτίσω στὸ αἶσθημα τὸν ἄνθρωπο ἀδελφό.
Ὁ πόθος σιάθηκε Χριστὸς κι' ὁ κόσμος Γιούδας. Κ' εἶδα
σὰ σφίγγα μαρμαρόστομη τ' ἀπέραντο κρυφό.

Τῆς πίκρας ἢ τρομαχτικῆ με βροῆκε καταιγίδα,
κ' ἔσπρωξε πρὸς τὴ γύμνια μου τὸ κῦμα τὸ γλυφό
ἀπὸ χαμένη χίμαιρα κι' ἀπὸ σβυσμένη ἐλπίδα.
Κ' εἶπα νὰ σκάψω τρισβαθὰ καὶ ζῶντας νὰ ταφῶ . . .

Μὰ πάλι ὁ γήλιος ὁ καλὸς με πῆρε χέρι χέρι,
κ' ἔσπρωξε μες σιτὴ βλάστηση προφητικὸ καρτέρι,
κ' ἤβρα, σὰ μάγος, τὸ αἶνιγμα τῆς ζήσης. Τὸ βουνὸ

μ' ἔμαθε ν' ἀγκυλώνουμαι σι' ἀγκαθερά του κέντρα
καὶ νὰ κοιτάζω ἀδιάκοπα τὸν ἄφταστο οὐρανό,
κ' ἐκοιτικὰ — καθὼς κοιτοῦν τ' ἀδέλφια μου τὰ δέντρα.

Ο. ΜΠΕΚΕΣ

ΤΑ ΔΕΝΤΡΑ

Πάντα και κάποιο θρόιαμβο γιορτάζετε
 ὦ δέντρα! ὑπέροχες μορφές μὲς στὴ νικήτρα φύση!
 Γέλοια, λαλιές, φιλιὰ, καὶ μοιάζετε
 νὰ τρέφεται σὰ κλώνια σας τῆς ἁρμονίας μελίσοι.

Καὶ μοιάζει νὰ βασιᾶτε, ὅταν σταλάζετε
 τὸν ἀνθοσμῖα τοῦ φωτὸς λουσομένα, ἀγγὴ καὶ δύση,
 μαλαματένιες κοῦπες πὸν ἀνεβάζετε
 πρὸς τοῦ πανιάνακτα Οὐρανοῦ τ' ὀλύμπιο τὸ μεθύσι.

Κι' ὅταν ὁ Γῆλιος χύνεται μὲ τ' ἀργυρὰ του τόξα,
 σὰ Νικητῆς Καμπεαδῶρ, χρυσός, πρὸς κάποια δόξα,
 στίς κουρσεμένες τίς κορφές τίς ὄφρες σας τινάζετε

καὶ στήνετε τ' ἀγέρωχα κορμιά σας, καὶ στοῦ χίλιου,
 στοῦ χίλιου μύριου λογιμοῦ τὸ φτέρωμα φανιάζει
 σὰν παντιγέρες τοῦ ἡλίου! . . .

ΤΑ ΠΕΥΚΑ

Ἦ πεῦκα! τοῦ ψηλοῦ βουνοῦ παιδιὰ!
 μὲς σὶὸν ἀμόλυντον ἀγέρα ζωντανεύει,
 κάθε σας σιάση, κ' ἡ μεγάλη σας καρδιά
 μ' ἡρωϊκὰ τὴν ὄψη σας ὀνειράτ' ἀναδεύει.

Γι' αὐτὸ καὶ χρόνια τώρα πὸν στενεύει
 ἡ γνώση τῆ ζωῆ μου τῆ φαρδειά,
 ὁ πόνος μου ὁ πανάγιος ἀσκητεύει,
 στηλίτης, μὲς σὶ ἀρχαῖα σας κλαδιά.

Κ' ἀκούγω, ὅταν σὰς λούζει τὸ φεγγάρι,
 κάθε κλωνί σας, πλήκτρο καὶ δοξάρι,
 σὲ τόνο νὰ ταιριάζῃ ἀρρενωπὸ

κι' ἀπὸ βαθειὰ προφητικὴ λαχτάρα,
 κάποια πελώρια κι' ἀσημόχορδη κιθάρα
 μὲ τῆς μεγάλης νύχτας τὸ σκοπὸ . . .

Ἦ. ΜΠΕΚΕΣ

In Memoriam

ΚΑ·Υ·ΜΟΣ

Τρανὸς βιολίστας ὁ καῦδος καὶ πὸν τρανὸς
 τραγουδιστῆς. Τὶ θλιβερὸ τραγοῦδι
 σιγανοπαίζει κάποιες σὶὰ στήθη μου
 καὶ κάποιες τὶ θλιβερὰ πὸν τραγουδάει!

Κλαῖν οἱ χορδὲς στοῦ θυξοιοῦ του τὸ ἄγγιγμα,
 καὶ τὸ τραγοῦδι του εἶναι σὰν τὰ δάκρυα,
 πὸν σιωπηλὰ κυλοῦνε καὶ σὰν τὸ λυγμό,
 πὸν σὶὸ λαιμὸ ἀπ' εἶν πίκρα σταματάει.

Ο ΧΩΡΙΣΜΟΣ

Ἦ χωρισμός, ὁ χωρισμός! Τὶ θάλασσις
 καὶ τὶ στεριᾶς ἀπέραντες πὸν κλείνει
 ἀκόμα καὶ στήν πὸν μικρὴν ἀπόσταση,
 καὶ πόση ὀδύνη, ὠϊμένα, πόση ὀδύνη!

Ἦλλοίμονο! Μοιραῖος στίς ὑπάρξεις μας
 πλανιέται γύρω — εἰκόνα τοῦ θανάτου —
 καὶ πέφτει σὲ στιγμές, πὸν, ἀπροσκάλεστος,
 πληγώνει πὸν βαθειὰ τὰ θύματά του.

ΕΛΠΙΖΕ

Ἦλπιζε, μὴ στὴ θλίψη παραδίνεσαι!
 Τὸ ἀστέρι πὸν ἀνάτειλε μὲ γλόφα
 σὶὸν ὀρθρινῶν ψυχῶν μας τὸν ὀρίζοντα
 ἔχε τὸ σύμβολο — θεὸ κι' ἐν τούτῳ νίκα.

Τὸ τρόπαιο τῆς νίκης, πὸν θὰ στήσουμε,
 ἀτράνταχτο θᾶνε σὲ κάθε ρέμμα,
 σὲ κίθε μπόρα, τὶ θὰ τῶχουμε
 μὲ τῆς ψυχῆς μας ἀγοράσει τὸ αἷμα.

Ἀθήνα, Αὔγουστος 1919

Α. ΑΡΓΗΣ

ΔΙΧΩΣ ΤΙΤΛΟ

3

Μές σιῆς ψυχῆς μου τὸ ναὸ πῶχει βωμὸ τὸν πόνο,
τὸ σιναγυμὸ γιὰ λειτουργὸ κι' ἀγίασμα τὸ δάκρυ,
τὴ δέηση θυμίαμα, τὴ συμφορὰ γιὰ θρόνο
καὶ τὴν ἀνάμνηση γιὰ φῶς ποὺ καίει σὲ μιὰν ἄκρη,
ψάλτης ὁ Χάρος πρόβαλε γυρεύοντας τὸ θῦμα
κι' ἀργὸ νεκρώσιμο ἀρχινᾷ ξεχωριστὸ γιὰ μένα.
Μὰ βλέποντας τὸν ἴσκιό μου σκυφτὸ μπρὸς σι' ἄγιο βῆμα
καὶ τὰ δειλά μου ἰδανικά νὰ κλαῖτε ματωμένα,
σπλαχνίστηκε, καὶ τ' ἄγραφι πατῶντας πεπρωμένα,
τὸ λείψανό μου ἀργοπορᾷ κι' ἀκόμα ζῶ — ὠϊμένα !

4

Σὲ ψυχοράγημα βουβὸ σιοῦ πόνοιο τὸ κρεββάτι,
κάποια ζωὴ παράδεσσε μ' ὀλόβυσιο σφιγμὸ.
Σιμώνω, τὴν κονομετρῶ μὲ τῆς ψυχῆς τὸ μάτι
κι' ἀκούω βύθιο ἀπ' τοῦ κορμοῦ τὸ φόνιο σιναγυμὸ.

Λαχτάρισμα. Κι' ἀπ' εἰς στεγνὲς πηγὲς τῆς δυστυχίᾳς μου
σιερονὴ τοῦ πόνοιο ἀπόσταξε ρανίδα πορφυρή.
Τὴ σμίγω μ' ἀργοσπάραγα συντριβίμα τῆς καρδιάς μου
καὶ τὴν προσφέρω, ζωντανιάς μετάδοση ἱερή.

Κι' ἀνάζησε. Καὶ βλέποντας τ' ἄδειο κιβούρι κλαίει.
Μ' ἀγάπης ὕμνο σιῆ ζωὴ τονίζοντας ἀργό,
μὲ φίλησε, κι' ἀγαλιανὰ τὸ χεῖλι μου τῆς λέει :
— 'Ο Χάρος μοῦπε, ἂν γιατρεφτῆς γιὰ σένα θάμπω ἐγώ . . .

Α. ΜΑΜΜΕΛΗΣ

Η ΠΡΩΤΗ ΧΡΟΝΙΑ

ΤΟΥ "ΛΟΓΟΥ".

Εἶναι, θαρρῶ, ὀλοτέλα περιττὸ καὶ πολὺ συνειθισμένο νὰ πῶ, ἀκολουθώντας παλιὰ φιλολογικὰ ἔθιμα καὶ χάνοντας καιρὸ σὲ χτυπητὲς καὶ πανηγυρικὲς φράσεις, γυμνὲς ἀπὸ κάθε ἰδέα, τὶ ἔκαμεν ὁ «Λόγος» μέσα στὸν πρῶτο χρόνο τῆς ζωῆς του. Μοῦ φαίνεται ὅτι ὅλο αὐτὸ τὸ θέμα μπορεί νὰ ἐξαντληθῆ σὲ δυὸ τρεῖς ἀπλὲς λέξεις. Ὁ «Λόγος» ἀκολούθησε πιστὰ τὸ πρόγραμμά του, κράτησε ἀπόλυτα τὶς ὑπόσχασές του, εἴτε φιλολογικὲς, εἴτε κοινωνικὲς — Κρίνω πολὺ πραχτικώτερο, ἀφοῦ ἡ εὐκαιρία παρουσιάζεται, ν' ἀποδείξω σὲ μερικοὺς, ποὺ ἀρνιούνται ἢ ποὺ ἀμφιβάλλουν, ὅτι πραγματικὰ ὁ «Λόγος» ἐπέτελε κάποιον προορισμὸ καὶ ὅτι ὅπως τὸ φρονῶ τοῦλάχιστον ἐγώ, ἀξίζει νὰ ζακολουθήσῃ. Καὶ τονίζω ἀπ' ἀρχῆς γιὰ νὰ μὴν παρεξηγηθῶ ὅτι μιλῶ ἰδῶ γιὰ τὸ ἔργο του τὸ φιλολογικὸ. Τὸ κοινωνικὸ του ἔργο δὲ θὰ μ' ἀπασχολήσῃ στὴν μικρὴ αὐτῆνα μελέτη. Κ' εἶναι ἀκόμα ἀνάγκη νὰ πῶ, προτοῦ ἀρχίσω, γιὰ νὰ γλυτώσω καὶ τὸ περιοδικὸ κ' ἐγὼ ἀπὸ ἀπάντησες ἔμμεσες ἢ ἄμμεσες ποὺ δὲ φέρνουν κανένα ἀποτέλεσμα, ὅτι ἀποτεινόμεθα σὲ πρόσωπα μελετημένα ποὺ μπορεί νὰ ἔχουν ἐναντίες πρὸς τὶς δικές μου ἰδέες, ἀναφορικὰ στὸ «Λόγος». Ἐκεῖνοι ποὺ καταπιάνονται θέματα γιὰ τὰ ὅποια δὲν ἔχουνε καμμιά εἰδηση καὶ βρίσκονται ἀκόμα στὸ σημεῖο νὰ μᾶς συζητοῦν ἂν ἡ δημοτικὴ εἶναι γλῶσσα γενικὴ ἢ κανένα ἰδίωμα δὲ μ' ἐνδιχφέρουν καθόλου. Ἄς μελετήσουνε, ἄς μάθουνε, καὶ ἂν μ' ὅλα αὐτὰ κτωρθώσουνε νὰ ἰσιώσουνε τὸ στραχὸ τους μυαλό, τότε θὰ διοῦμε.

Γιὰ τὸ «Λόγος» κατηγορήθηκε ἀπὸ μερικοὺς, καὶ εἶναι πικρὸ νὰ τὸ σκεφθῆ κανένας, ἴσια ἴσια ἀπ' ἐκείνους ποὺ ἐπεθόμησαν στὴν ἀρχὴ τόσο θερμὰ τὴν ἐμπάνισή του. Κατηγορήθηκε πὸς ἀκολούθησε τὸ δρόμο τῶν ἄλλων περιοδικῶν ποὺ γέμισαν τὴν πόλιν μας μὲ τυχαία φιλολογικὰ τῆς δεκάρας. Σ' αὐτοὺς λυσιπὸν τοὺς λίγους ἀποτεινόμεθα καὶ ἀναλύοντας ὅσο μοῦ τὸ ἐπιτρέπει ὁ τόπος τὴν φιλολογικὴ παραγωγή τοῦ «Λόγου» σ' ἓνα χρόνο μέσα, καὶ κρίνωντας τὴν μὲ τὴν πῶ μεγάλη ἀμεροληψία, χωρὶς νὰ λογαριάζω ὅτι πολὺ συχνὰ ἐκεῖνοι ποὺ γράψανε εἶναι φίλοι ἢ παλιοὶ γνώριμοι, θὰ προσπαθῆσω νὰ τοὺς δείξω πὸς ἔχουνε λάθος.

Βέβαια ὁ «Λόγος» τὸ λέγω εὐθύς ἐξ ἀρχῆς, δὲν ἔχει τὴν ἀξίωση, ὅπως ἴσως θὰ εἶχαν τὴν ἀφέλεια νὰ τὸ περιμένουν μερικοὶ, ὅτι ἔδωκεν ἀριστουργήματα. Σκοπὸς του οὔτε ἦταν οὔτε μπορούσε νὰ ἦναι αὐτός. Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ μπορούμε νὰ ποῦμε χωρὶς δισταγμὸ εἶναι ὅτι ἔδωκε τὸ μέτρο τῆς σημερινῆς φιλολογικῆς παραγωγῆς τῆς Πόλης ποὺ ὡς τώρα δὲν εἶχε κανένα

περιοδικό να την αντιπροσωπεύει. Και η παραγωγή αυτή δεν είναι αξιοκαταφρόνητη, αν την παραβάλλουμε με την παραγωγή των τριών άλλων κέντρων: της 'Αθήνας της Σμύρνης και της 'Αλεξάνδρειας. Είναι απ'έναντίς μιὰ βάση καλοθεμελιωμένη και την διακρίνει κάποια ἐκλεκτικότητα και κάποια φιλοκαλλιὰ που μπορεί κανένας να πη πως είναι η ιδιαίτερη της φυσιογνωμία. Δὲ θεωρῶ καθόλου υπερβολικὴ τὴν γνώμη μου ὅτι ἡ πολιτικὴ τέχνη αντιπροσωπεύεται ἀπὸ τὸ «Λόγος» γιὰ τοὺς ἀκόλουθους λόγους: 1ο γιὰτὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἐξακολουθοῦν νὰ γράφουν ἐδῶ τὴν καθαρῆς, κι αὐτοὶ εἶναι οἱ δημοσιογράφοι τὸ περισσότερο, δὲν μποροῦνε νὰ χουνε καμμιά φιλολογικὴ ἀξίωτη, ἀφοῦ δὲν ἐνόησαν ἀκόμα τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς τους. 2ο γιὰτὶ ὁ «Λόγος», ἀρχίζοντας, προσεκάλεσε γύρω του ὅσους γράφουνε στὴν Πόλη καὶ σχεδὸν κανένας, ἐκτὸς ἀπὸ λίγους γνωστούς πικ καὶ τ.πλοφορεμένους, δὲν εἰσιψε νὰ τρέξη στὸ κάλεσμα. 3ο γιὰτὶ δὲν ἔχουμε ἐδῶ κανένα ἄλλο περιοδικὸ καθάρια φιλολογικὸ. Καὶ βέβαια μοῦ εἶναι ἀδύνατο, στὴν σημερινὴ ἐποχῆ, νὰ θεωρήσω περιοδικὰ φιλολογικὰ ἐκεῖνα ποὺ ἐξακολουθοῦν νὰ ἐκδίδονται στὴν καθαρῆς. Καὶ προσκαλῶ σ' αὐτὲς τίς γραμμὲς, ὅσους ἔχουνε ἐνάντις ἰδέα νὰ μοῦ δείξουνε ἕνα μονάχα ἔργο τέχνης **σημερινό** γραμμένο στὴν καθαρῆς.

Ἔρχομαι τώρα στὴν κριτικὴ τοῦ περιεχομένου τοῦ «Λόγος».

Τὸ κυριώτερο περιεχόμενον τοῦ πρώτου τόμου ἀποτελεῖται: α') ἀπὸ στίχους β') ἀπὸ διηγήματα, γ') ἀπὸ κριτικὲς, ἀπὸ κοινωνικὲς ἢ ἐπιστημονικὲς μελέτες. Ὅπως ὑποσχέθηκα ὁμῶς νὰ μιλήσω μονάχα γιὰ τὴν καθαρὰ φιλολογικὴ ὕλη θ' ἀσχοληθῶ ἀποκλειστικὰ μὲ τὰ δύο πρώτα: τοὺς στίχους καὶ τὰ διηγήματα. Περιττὸ νὰ πῶ πως δὲ θὰ σταματήσω καθόλου στὴ δική μου συνεργασία πρώτα πρώτα γιὰτὶ, πολὺ εὐκρινῆ, τὴν κρίνω ἀνάξια λόγου καὶ συνειθισμένη, δεύτερον γιὰτὶ εἶναι ἀνυπόφορο πρᾶγμα νὰ μιλήῃ κανένας γιὰ τὸν ἐκυτό του ὅταν ἔχη νὰ πῆ ἄλλα πολὺ σπουδαιότερα.

Ἡ ποίηση ἀντιπροσωπεύεται τὸ περισσότερο ἀπὸ τὸν κ. Ο. Μπεκέ. Οἱ ἄλλοι ποὺ ἔχουν δημοσιέψει στίχους, εἶναι ὅλοι σχεδὸν νέα ὀνόματα ποὺ φαίνονται ἴσως γιὰ πρώτη φορὰ στὴ δημοσιότητα. — Τὸ ὄνομα τοῦ κ. Μπεκέ ἔχει περάσει ἀπὸ χρόνια τώρα τὰ ὄρια τῆς Πόλης καὶ εἶναι γνωστὸ σ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα, τὴν ἐλεύθερη καὶ τὴν σκιάδα, ἀν καὶ ἐκεῖνος ποὺ τὸ φέρνει ἔκαμε ὅτι μποροῦσε γιὰ νὰ τὸ κρατήσῃ σφιχτὸ στὸ συρτάρι του. Ἐπρεπε νὰ φανῆ ὁ «Λόγος» γιὰ νὰ φανοῦνε καὶ νέα ποιήματα τοῦ κ. Μπεκέ ὕστερα ἀπὸ ἀδιάκοπη σιωπὴ ἑπτὰ χρόνων. Οἱ Ρίμες καὶ Ρυθμοὶ ὅσο κι ἂν ἦταν μιὰ καλὴ προανάκρουση μόλις δίνουν σήμερα μιὰ ὀχρὴ ἰδέα τοῦ ταλάντου τοῦ κ. Μπεκέ, τὸ ὅποιο δὲν ἔπαυσε ν' ἀναπτύσσεται ἀπὸ τότε ἀδιάκοπα, νὰ δυναμώνη, νὰ λεπτύνεται, μὲ σοφρώτατη καὶ ἀκούραστη μέριμνα, πάντοτε βέβαια χωρὶς θόρυβο, γιὰτὶ ὁ ποιητὴς αὐτὸς εἶναι συστηματικὰ ἐχθρὸς κάθε βοῆς, ὡς καὶ μέσα στὸ ἔργαστήρι του — δὲν ὑπάρχουν βέβαια πιὸ ἀκατάστατες καὶ πιὸ πολύβουες κάμαρες ἀπ' τίς κάμαρες τῶν τεχνιτῶν — ὅπου ὅσες φορὲς κι ἂν πῆγα ἔρρυγα μὲ μιὰν ἐντύπωση σιωπῆς καὶ γαλήνης ποὺ γίνονται πιὸ αἰσθητὲς

ἀκόμα ἀπὸ τὴν ἀπελπιστικὴ του λιγολογία καὶ τὸ κουφὸ γλύστρημα τῶν ἀγαπημένων του ἄσπρων γατιῶν ἀπάνω στὰ χαλιά.

... ἔχω μιὰ κάμαρα σὰν τὴν ἐλπίδα κρύα

Γεμάτη μ' ἀπαλότατη μαρτυρικὴ ἡσυχία.

Στὸ «Λόγος» δὲ δημοσιεύτηκαν παρὰ λιγοστά του σοννέτα ἀπὸ μιὰ πλούσια συλλογὴ, ἐτοιμασμένη ἀπὸ χρόνια. Χωρὶς νὰ ὑποτιμῆσω τὰ σοννέτα του γιὰ αὐτὸ, κατηγορῶ δημοσίᾳ τὸν σιωπηλὸν αὐτόνα καὶ ἀδιόρθωτο τεχνίτη (καὶ δὲν πιστεύω νὰ τολμήσῃ νὰ μοῦ σούση αὐτὲς τίς γραμμὲς μὲ τὸ δικαίωμα ποὺ τοῦ δίνει ἡ ἰδιότης τοῦ διευθυντῆ τοῦ «Λόγος») ὡς ὑπερβολικὰ φυλάργυρο, ἀν μοῦ ἐπιτρέπεται αὐτὴ ἡ ἔκφραση. Ξέρω σχεδὸν ὅλη του τὴν ἀνεκδοτὴ ἐργασία καὶ εἶναι κατόρθωμα αὐτό, γιὰτὶ δὲ διαβάζει ποτὲ τίποτα σὲ κανένα ἀπὸ ὅτι κάμνει καινούργιο. Ἡ ἐργασία αὐτὴ εἶναι ἀνεκτίμητη, καὶ τὸ ὅτι δὲ λέγω καμμιά ὑπερβολὴ θὰ τὸ ἀποδείξῃ ὁ καιρὸς, γιὰτὶ ὁ κ. Μπεκέ εἶναι μιὰ δόξα γιὰ τὴν Ἑλληνικὴ ποίηση κι ἀπὸ τώρα. Καὶ ὅμως τίποτα ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἐργασία δὲ μᾶς παρουσίασε. Γι' αὐτὸ κ' ἐγὼ περιορίζομαι στὴν κριτικὴ τῶν λίγων σοννέτων ποὺ δημοσίευσσε στὸ «Λόγος».

Τὰ σοννέτα αὐτὰ εἶναι **ἥρωικὰ** γραμμένα στὶς μέρες τοῦ Βαλκανικοῦ πολέμου, εἶναι **ἀνατολίτικα**, εἶναι καὶ **καθαρὰ ὑποκειμενικά** μὲ διάφορα θέματα.

Στὰ πρώτα βλέπω βέβαια πολὺ ἐντονώτερα τὸν ἐνθουσιασμὸ τοῦ τεχνίτη παρὰ τὸν ἐνθουσιασμὸ τοῦ πατριώτη, καὶ ἔτσι ἔπρεπε νὰ ἦναι, γιὰτὶ ὁ κ. Μπεκές πιὸ ἀντικειμενικὸς παρὰ ὑποκειμενικὸς σ' ὅτι γράφει, ἀκολούθησε περισσότερο γράφωντάς τιν τοὺς ἀτομικοὺς τοῦ ὁροματισμοῦ παρὰ τὸ πατριωτικὸ αἶσθημα ἔστω καὶ ἀποτλαχγμένο στὴ λεπτὴ του καλλιτεχνικὴ ψυχῆ. Γι' αὐτὸ καὶ τὰ **ἥρωικὰ** του σοννέτα δὲ μ' ἐνθουσιάζουν, μὲ συγκινοῦνε μονάχα.

Στὰ **ἀνατολίτικὰ** του σοννέτα δείχνεται ἕνας λεπτοράνταστος ζωγράφος καὶ ἕνας σοφὸς λαξευτής. Μὲ ἀπειρὴ δεινότητα ἀρπάζει τίς χαρακτηριστικὲς λεπτομέρειες τοῦ θεματός του, πρᾶγμα δυσκολώτατο, καὶ μάλιστα μέσα στὰ στενὰ ὄρια τοῦ σοννέτου. Πόσοι, καὶ μεγάλοι ἀκόμα, ἀπότυχαν στέκοντας σὲ λεπτομέρειες πολὺ γραφικὲς ἴσως, ἀλλὰ ὄχι ἀπ' ἐκεῖνες ποὺ ἀποτελοῦνε τὴ φυσιογνωμίαν τῆς ζωγραφικῆς. Πάρτε ὅποιο θέλετε ἀπὸ τ' ἀνατολίτικα σοννέτα τὰ δημοσιευμένα στὸ «Λόγος» καὶ θὰ διητε τὴν εἰκόνα ποὺ θέλει νὰ ζωγραφίσῃ ὁ ποιητὴς τέλεια ἀποδοσμένη στοὺς 14 στενοὺς στίχους χωρὶς νὰ τῆς λείπῃ τίποτα καὶ μὲ πόση ζηλευτὴ ἀπλότητα καὶ εὐκολία. Πολλὲς φορὲς ἕνας μονάχος στίχος, σὰν τὴν μαγικὴ ἐκείνη γραμμὴ τοῦ μεγάλου ζωγράφου ποὺ ζωντανεύει μὲ μιὰς ἕνα πολὺπλοκο σχέδιο, δίνει ὅλην τὴν ἐντύπωση ποὺ θέλησε νὰ ἀπεκρυσταλλώσῃ ὁ τεχνίτης. Ἀλλὰ ἂς μὴ γελαστοῦνε ἐκεῖνοι ποὺ θὰ μελετήσουνε τὰ σοννέτα τοῦ κ. Μπεκέ. Ἡ ἀπλότητα καὶ ἡ εὐκολία του εἶναι καρπὸς πολλῆς δουλειᾶς, μακρῆς καὶ φωτεινῆς παρατηρητικότητος.

Στά υποκειμενικά του συνέντα, τὰ ὑποῖα ἐγὼ ἀρέσω περισσότερο ἀπ' ὅλα τ' ἄλλα, χωρὶς νὰ θέλω νὰ ὑποστηρίξω πῶς εἶναι καὶ τὰ ὠραιότερα, ἀκούω τὸ χτύπο τῆς καρδιάς του, γιὰτὶ γραφτήκανε σὲ στιγμὲς πόνου, στὶς μόνες πού ὁ κ. Μπεκὲς ὑποκύπτει, παρ' ὅλο του τὸν ἀντικειμενισμό, στὴν τραγικὴ μέθη τῆς μελωδίας, ὅταν ὅλα σείονται καὶ πᾶνε νὰ πεθάνουν μέσα μας, στὴ φόνισσα ἀνάγκη νὰ πῆ τὸν κλονισμό τῆς ψυχῆς του, πού, πιστέψτε με, δὲν μοιάζει καθόλου μὲ τὶς συγκίνητες τοῦ κοινοῦ ἀνθρώπου.

Ἔχει στιγμὲς ὁ τεχνίτης πού λογιᾶζον αἰῶνες καὶ ἐκεῖνα πού μᾶς λείπει στὶς στιγμὲς ἐκεῖνες — μοῦ εἶναι ἀδιάφορο ἂν δὲν τὸ καταλαβίνου πολλοί — εἶνε λόγια ὅπου δαπανιέται ἓνα πολύτιμο μέρος ἀπὸ τὴ ζωὴ του. Mais il y prend toujours quelque goutte de sang!

Ξέρω ὅτι πολλοὶ σκέπτονται γιὰ τὸν κ. Μπεκὲ πῶς ἀνήκει στὴν παλαιὰ σχολή, καὶ αὐτοὶ εἶναι οἱ νέοι. Ἄν καὶ δὲν εἶναι τόπος ἐδῶ, στὴ γοργὴ καὶ χρονογραφικὴ μου αὐτὴ ἀνασκόπηση, θὰ ἐπιθυμοῦσα μ' ὅλα ταῦτα νὰ τοὺς ἀπαντήσω μὲ δυὸ λέξεις.

Ἀνήκω σὲ μιὰ σχολὴ σημαίνει ἀντιγράφω, καὶ ἀντιγράφω σημαίνει δὲν εἶμαι ἐγὼ, εἴτε, γιὰτὶ δὲν ἔχω καμμὶ ἀτομικότητα καὶ τότε εἶναι περιττὸ νὰ γράφω γιὰ τοὺς ἄλλους, εἴτε γιὰτὶ πνίγω τὸ ἐγὼ μου ἀντικειμενικῶς τὸ μὲ ξένο ἐγὼ, πρᾶγμα ψεύτικο καὶ μάταιο. Μορρώνω σχολὴ σημαίνει: ἀπὸ ἰδιοτροπία πού δὲν ἔχει καμμὶ σχέση μὲ τὴν πρωτοτυπία προσπαθῶ μὲ κάθε τρόπο νὰ θρῶ μὴν νὰ τεχντροπία πού νὰ μὴ μοιάζω μὲ τὶς προηγούμενες καὶ αὐτὸ μὲ θυσία τῆς εὐλικρίνειας καὶ τῆς ἀπλότητος πού εἶναι τὰ κυριώτερα προτερήματα κάθε γερῆς καὶ βιώσιμης τέχνης. Σχολὴ εἶναι ἡ ἰδιοσυγκρασία κάθε τεχνίτη καὶ ἐκεῖνος πού θὰ θελήσῃ νὰ τὴν ἀλλάξῃ, εἴτε γιὰ ν' ἀκολουθήσῃ μιὰ σχολή, εἴτε γιὰ νὰ μορφοῦν αὐτὸς δική του σχολή, θὰ ἐκπλήξῃ ἴσως γιὰ λίγο καιρὸ, ὅσον καιρὸ θὰ χρειαστῇ γιὰ νὰ τὸν χωρῆσῃ ἡ συνήθεια καὶ ἡ ἀπληστή ὄρεξη τοῦ νέου πού ἀκτινίζει ὅλα τὰ πολιτισμένα καὶ κουρασμένα δημόσια.

Πόσες σχολὲς διαδέχτηκαν ἡ μιὰ τὴν ἄλληνα στὸν τελευταῖο αἰῶνα! Μὰ εἶναι συρμός λοιπὸν ἡ τέχνη; Ὁχι! εἶναι κάτι αἰώνιο καὶ ὅτι εἶναι πραγματικὰ ἔμορφο εἶναι αἰώνια ἔμορφο, ἀνεξάρτητα τόπου καὶ χρόνου. Ἡ ἐξέλιξη στὴν τέχνη δὲν περιορίζεται μονάχα στὴν τεχντροπία πού εἶναι κάτι ὀλότελα δεύτερο. Ἡ ψυχὴ τῆς τέχνης εἶναι ἡ ἰδέα καὶ αὐτὴ πραγματικὰ ἐξελίσσεται γιὰτὶ φυσικὰ οἱ αἰῶνες σκέπτονται διαφορετικὰ. Ἡ ἔνταση τῆς προσοχῆς ἀποκλειστικὰ στὴν τεχντροπία θὰ κατατρέψῃ ἀναγκαστικὰ τὴν τέχνη. Καὶ ἂν καὶ τὸ σημερινὸ αὐτὸ ρεῦμα εἶναι πολὺ ἀνάλογο μὲ τὴν κατεῦθυνση πού πῆρε γενικὰ τὸ πνεῦμα τῶν νεώτερων κοινωνιῶν, ἐμπνευσμένο ἀπὸ τὶς ἀρρωστές καὶ ὀλότελα ἀνευλικρινεῖς ἀρχές τοῦ ὕλισμοῦ, δὲν εἶναι ὁμοῦς γι' αὐτὸ τὸ λόγο κανονικὸ. Μοῦ φαίνεται ὅτι ἐκεῖνο πού κυνηγᾷ ἡ τέχνη εἶναι ὄχι ἡ ἐκπλήξη παρὰ ἡ συγκίνηση καὶ τὴ συγκίνητη τὴ δίνει μονάχα ἡ ἰδέα. Ἀληθινὸς τεχνίτης εἶναι ὅποιος κατωρθῶναι νὰ γεννᾷ μέσα μας νέες συγκινήσεις ἔχωντας μονάχο ὄργανο τὴ σκέψη του, στραμμένη πάντοτε πρὸς ἀψηλά, πρὸς

βαθυά, ὀλοένα πρὸς ἀψηλά καὶ πρὸς βαθυά καὶ τὴν ἰδιοσυγκρασία του πού δὲν μπορεῖ ποτὲ νὰ μοιάζῃ μὲ τῶν ἄλλων.

Γι' αὐτοὺς τοὺς λόγους ὁ κ. Μπεκὲς εἶναι τῆς δικῆς του σχολῆς, οὔτε παλαιότερης οὔτε νεώτερης. Ὁ στίχος του μὲ τὰ χρόνια γίνεται πρὸς δικὸς του καὶ αὐτὴν τὴ στιγμὴ ἔχει χειραφετηθεῖ ὀλότελα ἀπὸ τὶς ἐπιρροές τῶν πρωτοτύπων πού ἦταν φυσικὸ νὰ ὑποστῇ στὴν ἀρχή. Δησιμονώντας ἐδῶ πῶς εἶναι φίλος μου, τοῦ λέγω πῶς κατάλαβε καλὰ τὸ δρόμο τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης, πῶς εἶναι ἓνας ἀληθινὸς τεχνίτης, ἀπ' τοὺς λίγους πού ἐνωσαν ὅτι ἡ δουλειὰ καὶ ἡ προσπάθεια δὲν εἶναι ἀδυναμία, ὅτι τὰ ἀριστουργήματα δὲν εἶναι ἐμπνευσες τῆς στιγμῆς, καὶ πῶς εἶναι ἴσως ὁ μόνος ἀπ' ὅλους τοὺς ποιητὲς μας πού ἔταξε τὴ φιλοκαλλία γιὰ πρῶτο του ἀπαράβατο νόμο πού τίποτα δὲ συχωρᾷ.

Τὰ ἀριστοτεχνικά του συνέντα θὰ ζήσουν στὴν Ἑλληνικὴ ποίηση σὰν γεννήματα ἐνσυνείδητης καὶ μεστωμένης τέχνης. Ὁ δρόμος του εἶναι ἄλλου καὶ τὸν ἤρε. Φυλάγουμε μονάχα νὰ μᾶς παρουσιάσῃ τὰ καινούργια του ἔργα γιὰ νὰ τὸν κρίνουμε.

Ἀπὸ τοὺς ἄλλους ποιητὲς, γιὰ κανένα ἀκόμα δὲν σχημάτισα πλέρια ἰδέα. Περιμένω. Ὁ Δ. Οἰκονομίδης, σχεδὸν παιδί ἀκόμα, εἶχεν ἀρχίσει νὰ μᾶς γράφῃ στίχους πού ἐμέστωναν ἀπὸ μὲρα σὲ μὲρα, καὶ μᾶς ἔδειχναν μιὰν ἀνατολὴ πλούσια. Εἶναι ὁμοῦς κάμποσος καιρὸς πού τὸν ἔχασα. Τὸ συμβολισμό του δὲν τὸν καταλαβαίνω καὶ κάπως ἔχω τὴν ἰδέα πῶς δὲν τὸν καταλαβαίνει καὶ ὁ ἴδιος. Δὲν θέλω νὰ τοῦ δώσω καμμὶ συμβουλή γιὰτὶ δὲν ἔχω ἀρμοδιότητα καμμιάνα. Λέγω τὴν ἰδέα μου σὰν ἓνας παραστικός πού εἶμαι καὶ τίποτα ἄλλο.

Ἰδιαίτερη συγκίνηση μοῦ ἔδωκεν ὁ τυφλὸς ποιητὴς καὶ γιατρός κ. Μαμαμέλης. Σ' ὅλους τουτοὺς στίχους πού δὲ μέστωσαν ἀκόμη καὶ πού γράφονται, ἀλλοίμονο! ἀπὸ ἄλλο χέρι παρὰ τὸ δικό του, εἶναι χυμένη ἡ ἀπελπισία τῆς ἀμορφῆς νύχτας, μὲ τὰ τραγικὰ ψηλαφήματα πρὸς κάποιον φῶς ἰδεατὸ πού καὶ πού κομμένο ἀπὸ καταχθόνιες πνοές ἀμφιβουλίας καὶ μηδενός. Ἡ Ἑλδα Λαμπίση μοῦ φαίνεται συχνὰ πρωτότυπη καὶ μὲ σταματᾷ κάποτε μὲ κάποιους τῆς στίχους πού θὰ τοὺς ἤθελα συχνότερους. Τῆς λείπει ἀκόμα ἡ φιλοκαλλία καὶ παίρνω τὴ λέξη στὴν πολὺ στενὴ τῆς σημασία, στὴ σημασία τοῦ bon goût τῶν Γάλλων.

Ἔρχομαι στὸ διήγημα. Ὁ κ. Τσιτσόπουλος θὰ μπορούσε ἂν ἤθελε νὰ μᾶς γράψῃ μιὰ μὲρα ἓνα διήγημα ὅπως διόλου ἰδιόρρυθμο καὶ πραγματικὰ πολιτικό. Ὁ φάντης του ἔχει σημάδια ὅπου ἀστράφτει ξαφνικὰ μὲ σουγλερὴ παρατηρητικότητα πίσω ἀπὸ ἓνα φαινομενικὰ ἀτάραχο καὶ ἀπλοῖο γέλιο. Τὸ διήγημά του ὁμοῦς δὲν ἔχει τέλος γιὰτὶ ὁ κ. Τσιτσόπουλος δὲ σκέφτηκε πῶς θὰ τελειῶνε ὅταν ἀρχίσει. Ἐγραψε γιὰ νὰ διασκεδάσῃ καὶ γιὰ νὰ δοκιμάσῃ ἴσως τὸν ἑαυτό του.

Ὁ κ. Κουνελάκης θὰ ἐξελιχθῇ ἀργὰ ἀλλὰ δέβαια. Δὲν πιστεύω, τὸ εἶπα

καί παραπάνω, στις ζαφνικές βλάβητες, όταν πρόκειται για τέχνη. "Ας προσέχη να μὴν καταστρέψῃ ὅτι ἔχει ἀναμφισβήτητο καλὸ καὶ πλούσιο μὲ μάταιες προσπάθειες δύσκολης τεχντροπίας. Τὸ κεφάλι τοῦ Σκελετοῦ δὲ μ' ἀρέσει. Τὸ **Ἄγριμι** του εἶναι ἀληθινὸ. Περιμένω τὸ τέλος.

Δὲ λέγω γιὰ τὸν κ. Γιαλούρη καὶ δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ μένα νὰ τοῦ πῶ τίποτα. Εἶναι γνωστὸς ἀπὸ χρόνια. Δὲν ξεχνῶ τὸν Λαμπῆ του, τὸν τόσο ἀληθινὸ καὶ τόσο ντόπιο.

Ἰδιαιτέρα, ὅπως διόλου ἰδιαιτέρα, μὲ σταματᾷ ὁ Καστανάκης μὲ τὴν ἀναμφισβήτητη πρωτοτυπία του, μὲ τὴν ἐκπληκτικὴ του πρωτοτυπία, τολμῶ νὰ τὸ πῶ, λογιᾶζωντας πὼς μὴ εἶναι δέκα ὀχτὼ χρονῶ. Τὸ μέλλον θάχῃ λογαριασμοὺς μ' αὐτὸ τὸ παιδί.

Εἶμαι βέβαιος πὸς δὲ γελιοῦμαι. Ἡ φοβισμένη ψυχὴ καὶ ὁ Κακὸς χωρὶς βέβαια νὰ εἶναι ἀριστουργήματα, μ' ὅλες τὶς ἀρθονες ἀτέλειες πὸς ἔχουνε, μ' ὅλες τὶς ἀφιδοῦλες καὶ τὰ ψηλαφητά πὸς ξεπροβάλλουν ἀπὸ τὴ σύνθεση, μ' ὅλες τοὺς τὶς σκοτεινάδες καὶ τὶς ἀσυχώρητες, συμπύκνωσες τοῦ ὕφους εἶναι μ' ὅλα ταῦτα δυὸ κομμάτια παράξενα μὲ πνοὴ ἀληθινώτατης τέχνης. Ὁ Καστανάκης δὲν εἶναι διηγηματογράφος στὴ στενὴ σημασία τῆς λέξης. Εἶναι πιότερο ποιητῆς, ποιητῆς σὲ δικό του ὀλότελα τρόπο. Δὲ λέγω ἐδῶ περισσότερα γι αὐτὸνα περιμένοντας τὴ συνέχεια. Γιὰ λόγους πὸς εἶπα καὶ τοῦ ἴδιου καὶ πὸς δὲν μπορῶ ν' ἀναπτύξω ἐδῶ, γιὰτὶ δὲν ἔχω τόπο, τὸν ἔχω χάσει στὶς λυρικές πρόζες τοῦ Διονύσου. Ἐκεῖνο πὸς προσπαθεῖ ἐκεῖ εἶναι ἀδύνατο. Ξεχνᾷ ὅτι πρὸς ὅλες τὶς σχέσεις πὸς ἔχουνε μεταξύ τους οἱ διαφορὲς τέχνες, βλαστιοῦνται μ' ὅλα ταῦτα μέτρα σὲ δικὰ τους ὀριστὰ τρόπο πὸς εἶναι ἀδύνατη ἢ συγχώνευσή τους σὲ μιὰ ἰδεατὴ ἀνώτερη τέχνη πὸς νὰ μπορεῖ νὰ δῆν τὰ συναισθήματα πὸς δίνει ἢ καθιεμὰ χωριστὰ μὲ τὰ ἰδιαιτέρα μέσα της. "Αν δὲν γελιοῦμαι αὐτὸς εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς προσπάθειάς του.

Δὲν τὸν καταλιθίνω. Οἱ λυρικές πρόζες εἶναι αἰνίγματα καὶ μοναχὰ αἰνίγματα, φεύγου ἀπ' τὴ φιλολογία. "Ας πιστέψῃ ἕναν παλιὸ του δάσκαλο ὅσο κι' ἂν ὁ δάσκαλος αὐτὸς ἔχει μέτριο πνεῦμα : οἱ λυρικές πρόζες ἔχουν τὰ ἐλαττώματα τῆς φοβισμένης ψυχῆς καὶ τοῦ Κακοῦ ἐξογκωμένα σὲ βαθμὸ ἀνυπόφορο. Τέχνη περισσότερη δὲν ἔχουνε. Ἡ τεχντροπία εἶναι *metier* δὲν εἶνε ἢ τέχνη ἢ ἴδια.

Τοῦ κ. Χαλκούση τὰ διηγήματα εἶναι φιλότιμες προσπάθειες ὅπως καὶ τὰ δικὰ μου πὸς φιλοξένησεν ὁ «Λόγος» μὲ τόση καλοσύνη δὲ βγαίνουν ἀκόμα ἀπὸ τὸν κύκλο τοῦ συνειθισμένου. Δὲ ξέρω τί θὰ γείνησθὸ μέλλον. Ὁ κ. Χαλκούσης ἐργάζεται. Ἐξῶ ὅμως ἀπὸ κάθε φιλολογικὴ κριτικὴ (ἄς μοῦ ἐπιτρέψῃ ἐδῶ αὐτῆνα τὴν παρέμβαση) χαιρετῶ τὸν διευθυντὴ τοῦ «Λόγου», τὸν κ. Χαλκούση, μὲ ἐνθουσιασμὸ καὶ μὲ σέβας, καὶ τονίζω τὴν τελευταίαν αὐτῆ λέξη, τὸν χαιρετῶ ὡς τὸν Ἕλληνα πὸς ὠνευρέτηκα στὸ πιὸ ἀγνὸ μου ἰθακικό ! ψυχὴ πρακτικὴ καὶ φωτεινὴ μαζύ, μιὰ ἀρμονικὴ συγχώνευσή τῆς πιὸ ἀντρεικίας ἐνεργητικότητος μὲ τὴν πιὸ ἐνθερμὴ ἀγάπη τῆς τέχνης καὶ τοῦ κα-

λοῦ καὶ μὲ τὴν πιὸ πλατύτατη καὶ φωτισμένη ἀντίληψη τῆς ζωῆς. "Αν εἶχαμε πολλοὺς σὰν τὸν κ. Χαλκούση μοῦ φαίνεται ὅτι γλήγορα τὸ μαρμαρόφωτο ὄνειρο τοῦ μεγάλου περασμένου καιροῦ θὰ ξαναζοῦσε κάτω ἀπ' τὸν γαλάζιο καὶ γλυκὸν οὐρανὸ μας, τὸ ὄνειρο τῆς Ἑλλάδας πὸς ἐρώτισε μὲ τὸ μυαλό της καὶ μὲ τὴν τέχνη της, ὄχι τῆς Ἑλλάδας πὸς κατέχτησε.

Μέσα στὸ λιγνὸ αὐτὸ περιεχόμενο τοῦ «Λόγου» πὸς ἀντιπροσώπευσε σ' ἕνα χρόνο μέσα τὴν καθαρῶτερη φιλολογικὴ παραγωγή τῆς Πόλης, ὑπάρχουν κομμάτια πὸς θὰ ζυγίσουνε στὴν ἱστορία τῆς νεογέννητης μας φιλολογίας. Ὁ «Λόγος» δὲν εἶναι ἢ ἡχὼ ὀρισμένης σχολῆς καὶ δὲν ἔπρεπε νὰ εἶναι ἀφοῦ ἀκολούθησε τὸ πρόγραμμα του, πρόγραμμα περισυλλογῆς πρὶν ἀπ' ὅλα. Εἶναι ἀξιο νὰ σημειωθῇ ὅτι εἶναι τὸ πρῶτο πολιτικὸ περιοδικὸ πὸς ἐζήσεν ἕνα χρόνο χωρὶς ν' ἀναγκασθῇ ν' ἀλλάξῃ δρόμο εἴτε στὴ γλῶσσα εἴτε στὶς ἰδέες του, γιὰτὶ δὲ συστήθηκε γιὰ κέρδος καὶ πορεύθηκε ὡς τῶρα μὲ τὶς θυσίες ἀνθρώπων πὸς ἔχουνε πίστη ἀποστόλου καὶ ψυχὴ ἡρωικὴ. Βάση του εἶναι ἢ πεποίθησι καὶ σκοπὸς του ἢ ἀλήθεια. Γι αὐτὸ ἀξίζει νὰ ζήσῃ.

Α. ΠΡΑΣΙΝΟΣ

ΤΟ ΑΓΡΙΜΙ

(Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο φυλλάδιο.)

. . . Νὰ! βλέπει ὁ Μήτσος τόντις. . . βλέπει ἐκείνονα τὸν ξουρισμένο πὸς περ νᾶ τῶρα τὸ γαντοφορεμένο του χέρι στὴ μέση τῆς Ἀγγέλω. . . καὶ κείνηνα πὸς κάνει τὸ ἴδιο. Ἐκεῖνος παρασκύβει ἀπάνου της καὶ τῆς μιλεῖ ἀλλόκοτα. . . χαμογελοῦνε καὶ οἱ δυὸ τους . . . καὶ λένε . . . Τι νὰ λένε τάχα ; . . .

Νὰ τῶρα καὶ τραγοῦδια ἢ φωνὴ ἢ διάφανη τῆς Ἀγγέλω. . . Τὸ τραγοῦδι πὸς τῶχει ἀκούσει ὁ Μήτσος. . . Εἶναι τὸ τραγοῦδι πὸς ἀκουσε κείνο τὸ πρωὶ στῆς μάνταινας τὸ σπῆτι καὶ κοντοστάθηκε . . . Δὲν εἶναι ὅμως ὁμορφο ἔτσι, ὅπως τότες, πὸς εἶτανε σὰν προσευχὴ . . .

Ξάρνου κι αὐτὸ κόπηκε ὁ Μήτσος ἀνοιξε κι ἄλλο τὰ μάτια του . . .

Ἐκεῖνος ὁ ὁμοφοντιμένος ἐσπριξε, αὐτῆ τῆ φορά, τὴν Ἀγγέλω πιότερο στὰ χέρια του μέσα, ἔσκυψε τὸ κεφάλι του ὀρμητικὰ πάνω της καὶ τρελλοσφάλιξε τὸ στόμα της μὲ τὸ στόμα του . . .

"Ἰστερα τὸ ἕνα γενήκανε δυὸ, γενήκανε τρία τὰ φιλιὰ . . .

Ὁ Μήτσος δὲν ἐννοιωθε πιά τὸ πὸς ὀρισκότανε μιὰ μαυρίλα πλάκωσε στὰ μάτια του.

Βαστάχτηκε λίγο μὴν πῆσῃ κ' ὕστερα σὰ νὰ τὸν κυνηγοῦσανε πήδηξε

μέ μις κάτω στο δρόμο, πήρε το κάτω της πλαγιές κι άρχισε να τρέχει . . .

Κανείς δέν τόν είδε. Άπ' τούς νησιώτες κανείς δέν φαίνονταν στη μέση. Μιά εκκλησιά είχε το χωριό και δώδεκα ταβέρνες και κείνο το βράδυ έσπερινός για τή μιά, σαββατόβραδο για τις δώδεκα, άπ' τούς νησιώτες κανένας δέ βρισκότανε στη μέση.

Ή Άγγέλω μέ τόν άλλονα είχανε γυρίσει τήν καμπή του δρόμου και μόνο το τραγουδι τους πήρε ν' ακούγεται πάλι . . .

Είτανε σκοτεινά πειά. Ο Μήτσος έτρεξε πολύ, σά δαιμονισμένος, σά να τόν κυνηγούσανε· σά ναθελε θαρρείς να γλυτώση. Ούτε γύρισε πίσω του να διη.

Έτρεξε, έτρεξε κ' ύστερα λαχανιασμένος, ιδρωμένος μούσκεμα, στάθηκε στην άκρη της πλαγιές, πάν' άπ' έναν γκρεμνό θεόρατο. Κάτω ή θάλασσα χάϊδευε τούς βράχους και το φεγγάρι ανέβαινε στον ουρανό χλωμό σαν άρρωστο . . . Τίποτα δέν άκουγότανε γύρω. Ρυθμικά μόνο τά κυματάκια της θάλασσας πώσπαναν άπάνω στους βράχους και, θαθείά, πολύ θαθείά άπ' τούς μπαξέδες μέσα, των βαθράκων οι φωνές, κατρκυλιστές, μονότονες που φοδίζανε, που άσκημοσφίγγανε νόμιζες τήν καρδιά του ανθρώπου.

Ο Μήτσος κάθισε καταγής. Είτανε χυμένες λύπη και λύσσα στο πρόσωπό του· έσφιγγε τά δόντια του για να μην κλάψη μπορεί, και τά σκοτεινά του τά μάτια τά πλανούσε δώ και κεί άκαθόριστα . . .

Κάθε κυματάκι πώρχονταν να σπάση στο βράχο άπάνω του φαινότανε κι άπ' ένα παράπονο· το φεγγάρι του φαίνονταν κλαμμένο και των βαθράκων οι ζωτικές φωνές σαν ένα πικρό μοιρολόι.

Έσφιξε το κεφάλι του στα δυό του τά χέρια, έχωσε τά λιγνά του τά δάχτυλα στα μαλλιά του ανάμεσα κ' έμεινε ώρες . . .

Μιά γριά πέρασε στην τύχη άπό κοντά του. Είταν ή Γιαννούλα, του Κότρωνα του ψαρά· γυρνούσε άπ' τ' άγίασμα της Μεγαλόχαρης κ' είδε το Μήτσο . . .

— Τάγριμι ! . . . ο γιός της Μανιώς. Μπρέ Μήτσο . . . Άδικί' ώρα . . . στις βραχιές ξεμεροβραδιάζεται ο έρμος ! Τή μάννα σου μωρέ λυπήσου . . .

Ο Μήτσος άργογύρισε το κεφάλι του και τήν άγριακύτταξε :

— Άλειωτη να μείνης παλιόγρια ! . .

IV.

Ο Μήτσος μήνες δέ ξεκαράνηκε πιά στο χωριό. Το τι έκαμνε χαμένος μερόνυχτα άλάκερα κανείς δέν είξερε. Δέν τόν βλέπανε πιά μέ τά γκιουγιούμια στον ώμο να κατεβαίνη όπως πάντα το έρημο μονοπάτι.

Οι πελάτες του άπ' τή δεύτερη μέρα, οι πιο πονόψυχοι άπ' τήν τρίτη τόν παρατήσανε όλοι.

Τή μάννα του πήγαινε τώρα και τήν κύτταζε ή άντραδέρφη της ή χήρα, μιá πονετικιά καλή γυναίκα που «μέ τ' άμπελάκι της και το κομπόδεμα της είχε δόξα τω Θεώ τον καιρό της» . . .

Αυτή ή γνωστικιά ή γυναίκα πώρες φορές και στο Μήτσο δέν είπε φρόνιμα λόγια, γνωστικά !

Μά τι τόφελος ; «Παίρνει άπό λόγια τέτοιος άνθρωπος ;» Κ' ή θειά του μιá μέρα πήγε να σκάση άπ' το κακό της που τόσοι και τόσοι ναχουνε θαγγέλιο τά λίγια της και να βρεθη ή Μήτσος να τή γελάση . . .

Όλοι πιά οι νησιώτες τόν μάθανε. Πότε πότε βρισκότανε κανείς να παραξενευτή και κείνο δέ άστούσε και πολύ γιατί τότε δύνανε να καταλάβη οι άλλοι : «Τρελλού γέννημα· τι θές να σου κάνη ;»

Έτσι έτσι πέρασε λίγος καιρός άκόμη και στο τέλος — δόξα σοι ο Θεός — ένα κεντί τόν είδανε, λέει, το Μήτσο που φάνηκε ξανά στο χωριό.

Τις άγελάδες του ήθελε να ξεκάνη, να τις δώση να λείψη άπ' τις σκοτούρες, να πιάση κ' ένα δυό παράδες, ψωμί που δέν είχε πιά να φάη, και για τούτο είχε κατέθει

Τόντις βράδυ μεριά κατάφερε, ανέβασε δυό άγορασιές, τούς έμπασε στη μηχανή του τήν παρατημένη πιά, δυό τσορμπατζήδες του νησιού, μέ μαλαματένια διπλά δαχτυλιδιά, και τούς τις έδειξε τις άγελάδες του.

Όλα μέσα στη μάντρα άριστισμένα μοιάζανε, ανέλπιδα. Ός κ' οι άγελάδες, άσάλευτες οι άμοιρες, άνοίξανε τά μάτια τους τά μεγάλα στο έμπασμα των τσορπατζήδων, σά να τούς φυλάγανε· τούς κυττάζανε σβυστά, άζώηρα ολουσιόλου κι άπονυσταγμένα άρίσανε και πέσανε τά ματόφυλλα τους άρειά.

Θαρρείς και τούς ξεναείδανε, θαρρείς και τούς γνωρίζανε τούς τσορμπατζήδες οι άγελάδες.

Έκείνοι τις κυττάζανε καλά καλά παντού, τις άνοίξανε το στόμα, τις χαδέψανε τά πισινά, τις δώσανε κανένα δυό σκουντιές κ' ύστερα, ο ένας μέ τά χέρια στις τσέπες, ο άλλος ξετάζοντας άκόμη τά μαστάρια της μιανης είπανε πώς επειδής κ' είνε περασμένα χαϊβάνια, γέρικα, δέν μπορούσανε να δώσουνε παραπάνω άπό δεκαπέντε λίρες τις δυό και κείνο γιατί μέ το μακαρίτη το Γιαγκοτόν πατέρα του Μήτσου είτανε κ' οι δυό τους δά . . .

Ο Μήτσος πρι να φυλάξη ν' άκούση τι είταν κ' οι δυό τους μέ τόν πατέρα του το μακαρίτη τις έδωσε τις άγελάδες.

Άρχισε τώρα να παίρνη και να δίνη μέσα στο χωριό πώς τάγριμι ο γιός της Μανιώς μισοτρελλάθηκε. Δέν έφτανε που πούλησε τή ζήση του ο άχαίρευτος, που ρήμαξε τή μάννα του — ήμαρτο Θεμού συχώρεσέ με — έρχότανε λέει, τώρα και τις νύχτες, όταν κανείς πιά δέ βρισκότανε ξεπνητός μέσα στο νησί, έρχότανε, λέει, όξ' άπ' το σπήτι της μάνταινας κ' έμνησκε κεί σαν το στοιχειό ώρες, ως τά χαράματα καμμιά φορά.

Κανείς δὲν εἶξερε νὰ πῆ τὸ γιατί ἀπ' ὅσους τὸ χιλιολέγανε, κι οὔτε τοὺς περνοῦσε ἀπ' τὸ νοῦ . . .

Κ' εἶπανε κατόπι πὼς πολλές φορές, μόλις σουρούπωνε, κατέβηκε στὸ χωριὸ ὁ Μῆτσος κι ἀγόρασε ἀπ' τὸ Θανάση τὸν κάπελα ρακί.

Εἶταν ἀλήθεια ὁ Μῆτσος γύρευε νὰ ξεχάσῃ. Εἶξερε πὼς μὲ τὸ πιετὸ ξεχνᾶ κανείς, γένεται ἄλλος ἄνθρωπος. Κι ἄρχισε ὁ Μῆτσος, ποὺ ὡς-τόρα δὲν τὸν εἶχε γνωρίσει τὸ πιετὸ καμμιά φορά, ἄρχισε νὰ πίνη· ἄρχισε νὰ κακομεθᾶ ὁ γιὸς τῆς Μανιδῆς.

Καὶ ξεχνοῦσε· αὐτὸ εἶταν ἀλήθεια, ὅμως γιὰ λίγες ὥρες, ὅσο ποὺ εἶτανε σκλάβος τοῦ πιετοῦ.

Ἐστερα ξεαναθυμότανε τὰ χεῖλια τὰ γαρουφαλένια, τὰ χεῖλια ποὺ κλειστήκανε μὲ χεῖλια πάνινα καὶ τότες . . .

Τότες εἶτανε πῶπερνε τὴν ἀπόφαση καὶ τὰ μεσάνυχτα κοντὰ, ὅταν κανείς πιά δὲ βρισκότανε ξυπνητὸς μέσα στὸ νησί, κατέδυκε κάτω στὸ χωριό, ὅξ' ἀπ' τὸ σπῆτι τῆς Ἀγγέλωσ καὶ κεῖ καθισμένος σὲ κάποια πέτρα, βρεμμένη καὶ κείνη ἀπ' τὴ δροσιὰ τῆς νύχτας, κράταγε καρφωμένα ὦρες τὰ μάτια του στῆς μάνταινας τὸ παλιόσπητο.

Τοῦ φαινότανε πὼς τὸ κακὸ μέσα του ἡμέρευε· πὼς λιγότευε ὁ καὶμὸς του ὅσο λιγώτερη εἶταν ἡ ἀπόσταση ποὺ τότες χώριζε ἀπὸ κείνηνα.

Στὸ τέλος ἀρχίσανε τὰ πρωτοδρόχια, οἱ ψυχρὲς καὶ τὸ νησί ἄρχισε ν' ἀδιάζῃ ἀπ' τοὺς ξένους. Λίγοι λίγοι φύγανε ὅλοι γιὰ τὰ σπίτια τους. Δὲν εἶχε μείνει οὔτε ἓνας πιά.

Τότες ὁ Μῆτσος ἐνοιωσε πῶρυγε κάποιο δᾶρος ἀπ' τὴν ψυχὴ του καὶ σὰ νὰ ἤθελε νὰ γιορτάσῃ γι' αὐτὸ κατέβηκε στὸ χωριὸ δειλιασμένος ἐκείνη τὴ μέρα, πρώτη φορά, μπῆκε στὴν ταβέρνα τοῦ Στέλιου καὶ κειπέρα ἤπιε.

Ἐστερα κατέβηκε ἀκόμη μιὰ, κατέβηκε ξανά . . . Κάθε βράδυ τώρα, πρὶν ἀπ' ὅλους γιὰ νὰ μὴν κἀνῃ ἐντύπωση, ἐμπαινε στὴν ταβέρνα — εἶτανε φυσικὰ κ' ἡ πιὸ μικρὴ κ' ἡ πιὸ λιγούχναστη τοῦ χωριοῦ — ἐπαίρνε θέση πίσ' ἀπ' τὸ πρῶτο τραπέζι, στὸ παράθυρο κοντὰ πῶβλεπε καὶ στὴ θάλασσα κ' ἔπινε ὡς ποὺ ν' ἀκούσῃ μακριάθε τὴ μεσανυχτιάτικη καμπάνα κάποιου μοναστηριοῦ.

Ζαλισμένος τότε ἔγερνε πίσω τὸ κεφάλι στὸ ὑγρὸ τὸ ντουβάρη, ἔχοντας τὰ μαλλιά του γιὰ μόνον προσκέφαλο καὶ κεῖ τὸν ἐπαίρνε ὁ ὕπνος τὸ Μῆτσο βαθειά.

Στὴν ἀρχὴ ἔκαν' ἐντύπωση στοὺς λίγους θαμῶνες ἢ ἀνέλπιστη μεταβολὴ τοῦ γαλατᾶ εἶπανε νὰ γελάσουνε ὅμως τὸ χάλι του δὲν τοὺς ἄφισε. Τὸν συμπονοῦσανε τώρα τὸ Μῆτσο μέσα στὸ νησί.

Εἶχε καταστήσει ἀγνωρίστος τὰ μάτια του θαμπὰ μαῦρα στὸ γῦρο, τὰ μάγουλά του ρουφιγμένα, ἀξοῦριστα τίς πιότερες φορές, τὰ χεῖλια του στεγνά, χεῖλια καὶ πρόσωπο ἓνα χρῶμα, ἓνα χρῶμα ἄσκημο . . . Καὶ μέσα σ' αὐτὰ κουρελιασμένος, κακομοιριασμένος, ὁ ἄμοιρος ὁ Μῆτσος.

Τὸ χειρότερο ὅμως, πεσμένος ὁ δύστυχος σὲ μιὰ ἀφερημάδα ὦρες ὦρες δυσκολοκαταλάβαινε τί τονε λέγανε καὶ κείνος ποὺ κάτι τύχαινε νὰ τοῦ ρωτήσῃ ἔμεινε τίς πιότερες φορές χωρὶς ἀπάντηση . . .

Ὁ χειμῶνας ἄρχισε βαρὺς ἐκείνη τὴ χρονιά· χιόνια, παγωνιές, κρύα καὶ τὸ χειρότερο φτώχεια καὶ κακομοιριά σ' ὅλο τὸ νησί.

Ὁ Μῆτσος τώρα πιά στὴν ταβέρνα ξημεροβραδιαζότανε. Τῆς μάνταινας τὸ σπῆτι δὲν τὸν τραβοῦσε. Τὰ ὑγρά, τὰ γαρουφαλένια τὰ χεῖλια, ἐκείνα τὰ μισανοιχτὰ τὰ χεῖλια τὰ σκαστὰ μὲ τὸ λακάκι τους στὸ πλάι καὶ τὸ χαμογελένιο τους τὸ φῶς ἀπ' τὸ νησί φύγανε, πετάξανε, πᾶνε πιά τὰ γαρουφαλένια τὰ χεῖλια μαζὶ μὲ τὸ καλοκαίρι . . . Πιά δὲν εἶτανε μέσα στὸ νησί νὰ τονε διοῦνε . . .

Καμμιά φορά ὅμως στὴ χάση καὶ στὴ φέξη πῆγαινε καὶ στὴν καλύβα τοῦ ὁ Μῆτσος, πῆγαινε γιατί ἤξερε πὼς θὰ νᾶναι μόνος ἐκειπέρα πάνω.

Τὴ μάννα του τὴν πῆρε ἢ ἀντραδέρφη τῆς στὸ σπῆτι τῆς γιατί ἀλλιῶς δὲν θ' ἄβγαζε τὸ χειμῶνα τῆς, ἄρρωστη γυναίκα, μέσα σὲ κείνη τὴν καλύβα, καταμεσῆς τοῦ βουνοῦ.

Ἀργὰ καὶ ποὺ πῆγαινε ὁ Μῆτσος στὴν καλύβα του. Τί νὰ πᾶν νὰ κἀνῃ; Μιὰ μέρα ἀπ' ὅσες πῆγε δὲν ἔφυγε ἀπείραχτος. Λίγο πιετὸ τὸν ἔκαμνε καὶ ξεχνοῦσε χιλια δυό, χιλια δυὸ ἐκειπέρα μέσα τὸν κἀνανε καὶ τὰ πικροθυμοῦντανε τὸ Μῆτσο.

Καὶ τί δὲ θυμότανε μέσα κεῖ! Μόνον τὴ μάννα του ποὺ θυμότανε ἔφτανε. Ἀλήθεια, τί δὲν τράβηξε αὐτὴ ἢ γυναίκα; Ἀρρώστειες, φτώχεια . . .

Καὶ γι' αὐτόνα καὶ μόνον τώρα ἔχασε καὶ τὴν κώχη τῆς στὰ στερνά τῆς.

Ἄτυχη γυναίκα! Ἐκεῖνος ἔφταιγε ὅμως ποὺ ἡ μάννὰ του βρισκότανε τώρα σὲ ξένα χέρια, ἐκεῖνος ποὺ ξημεροβραδιαζότανε μακριὰ ἀπὸ τὸ παιδί τῆς, ἀπ' τὸ σπῆτι τῆς . . . Τὸνοιωθε καλὰ ὁ Μῆτσος.

Γιατί νὰ τὸ κἀνῃ; Γιατί νὰ φανῇ πιά τόσο ἀκαρδὸς στὴ μάννα του, στὸ μόνον ἄνθρωπο ποὺ τὸν ἀγαποῦσε σ' αὐτὸ τὸν κόσμον;

Κ' ἐνοιωθε ὁ Μῆτσος πίκρες μέσα του κάτι ποὺ κόμπιαζε στὸ λαιμὸ του, ποὺ τὸν ἐπνιγε κι ἄρχιζε τὰ κλάμματα.

Πάλι ὅμως δὲν μποροῦσε νὰ ἡσυχάσῃ ἂν δὲν πῆγαινε ἀφήφώντας τὰ φρόνιμα λόγια τῆς θειᾶς του, νὰ τὴ βρῆ τὴ μάννα του, νὰ τὴ διῆ, νὰ τῆς μιλήσῃ:

— Μαννοῦλα μου, τὴν ἔλεγε χαδεύοντάς τηνε ἀπ' τὸ σφιχτοδεμένο τῆς κεφάλι ὡς κάτω στὸ μαραμένο τῆς μάγουλο, μὲ τὸ πρῶτο χελιδόνι ἢ πηλὴ μάς ἢ ζωὴ θεὰ ξαναρχίσῃ· ἐγὼ σοῦ τὸ λέγω . . .

Κ' ἔσκυβε στ' αὐτὴ τῆς.

«Σοῦ τὸ λέγω ἀπ' τὰ τώρα νᾶσαι ἡσυχὴ μάννα μου.

Αὐτὰ ὅμως ὅλα γιὰ λίγο, γιὰ μισὴ ὥρα· ἔστερα πάλι . . .

Τούρχονταν να κατέβη στο γαλό να ξεφωνήση. «Φόνησα Ἀγγέλω, πού με φαρμάκεψες» να της πη.

Ἔτσι πέρασε ὁ χειμῶνας γιὰ τὸ Μήτσο κ' ἦρθε πιτέλους τὸ καλοκαίρι.

Τὰ δέντρα ντυθήκανε στὰ πράσινα τους, οἱ φασαρίες τῶν χελιδονιῶν, τὰ σαϊτένια τους πετάματα ἀρχίσανε, τὰ σύννεφα κάνανε τόπο στὸν ἥλιο πού πύρωνε ὁλοένα καὶ τὸ χῶμα, μουντό, ἀπάτητο ἀκόμα, δροσονοιώθουνταν μὲ τὴν ὑγρὴ μυρουδιά του.

Οἱ νεκρομένες οἱ δουλιές ξαναρχίσανε ὅλες.

Οἱ φαράδες ρίξανε τὰ νιοκαλαφατισμένα τους τὰ καίκα στὴ θάλασσα, οἱ τσομπάνηδες, πού οἱ κάπες τους εἶχανε παρατήσει πιά τὸν ἕνα τους τὸν ὦμο, ἀρχίσανε νὰ θόσκουνε τὰ κοπάδια τους καὶ οἱ περιβουλάρηδες καὶ οἱ μπαξεβαναῖοι νὰ σπέρνουνε καὶ νὰ ὀργώνουνε.

Μόνο ὁ Μήτσος δὲ ξανάρχισε δουλειά. Ξέχασε καὶ τὴ μάνα του, ξέχασε καὶ τὰ λόγια πῶτιχε νὰ της πη ἕνα δυὸ φορές τὸ χειμῶνα τότες κι ἀμίλητος πάλι, θεόλιγνος ἀπ' τὴν κακοπέραση, πήρε ξανά τὰ βουνά.

Ὅπως καὶ νᾶναι ὁμως ἐκεῖνο τὸ ξαναγέννημα τοῦ νησιῦ, τὸ ξεκατσούφιασμα τοῦ ἡλίου, ἡ ἀνοιχτοσύνη, ὅλα τούτα κάτι τοῦ ξαναδώσανε τοῦ Μήτσου.

Κάτι μέσα του σὰν κρυφὴ χαρὰ τοῦ σκορπίσανε καὶ τώρα ὅλο καὶ λογαριάζει, ὅλο καὶ κρυφοσυλλογιέται τώρα ὁ Μήτσος ἀπάνω στὸ βουνό.

Πού θὰ ταξειδέψῃ, πού θὰ στίση μιὰ βάρκα, πού θὰ στίση μονάχος του ἕνα σπῆτι, πού θὰ κἀνῃ ἔτσι, πού θὰ κἀνῃ ἀλλοιῶς . . . Πιότερο ἀπ' ὅλα ὁμως πούρθε τὸ καλοκαίρι καὶ πού μαζὶ μ' αὐτὸ θὰ ξανάρθῃ στὸ νησί ἢ Ἀγγέλω.

Δὲν μπορεῖ θὰ τύχῃ νὰ τὴν ἀνταμώσῃ μιὰ μέρα, θὰ κυτταχτοῖνε πάλι, θὰ θελήσῃ ἐκεῖνη νὰ τὸν ρωτήσῃ πάλι ὅπως πέρσυ μὲ τὴ φωνή της τὴ χαδιάρικη τὴν τραγουδιστὴ καὶ τότες ἐκεῖνος . . . Ἡ ἀλήθεια τοῦ Θεοῦ δὲν εἶτανε καὶ τόσο μεγάλο τὸ παραστράτημα της Ἀγγέλω . . . πρωτόβγαλτο κορίτσι, κανένα δὲν εἶχε νὰ της πη δυὸ λόγια . . . Ἐπειτα ἢ Ἀγγέλω δὲν εἶν' ἀπὸ κεῖνα τὰ κορίτσια . . . ἔτυχε· εἶν' ἀδύνατο νὰ ξανακἀνῃ αὐτὸ πῶκανε . . . Καὶ συλλογιέται ὁ Μήτσος πῶς αὐτὴ τὴ φορὰ θὰ της μιλήσῃ καὶ κεῖνος, θὰ της δώσῃ νὰ καταλάβῃ πιά . . . Μὰ πῶς πάλι πού εἶτανε χωρὶς δουλειὰ αὐτὴ τὴ φορὰ, θεόφτωχος, κακομοιριασμένος . . .

Καὶ ποιὸς ξέρει καὶ πόσο ν' ἀσκήμαινε ἔτσι πού λίγνεψε.

Ἄν ξανάρχουνταν ἔπειτα στὸ νησί ἐκεῖνος ὁ ξουρισμένος; Αὐτὸ τὸν τρομάζει τὸν Μήτσο . . .

Συλλογιέται ὁμως πιὸ ὕστερα πῶς μπορεῖ καὶ νὰ μὴν ἔρθῃ κ' ἔτσι νὰ λάξουνε ὅλα, ὅλα νὰ σιάξουνε ἴσαμε τότες μὲ μιὰς.

Μιὰ καλὴ δουλειὰ ἅμα ἔχει στὸ χέρι, ἅμα πιάσῃ φίλιες δεξιὰ κι ἀριστερά, ἅμα οἱ νησιῶτες ἀρχίσουνε τότες καὶ τὸν ἐχτιμοῦνε κι ἀρχίσῃ ν' ἀκούγεται μέσα στὸ χωριὸ ὁ Μήτσος . . .

Μιὰ δουλειὰ τὸ λοιπὸν πρὶν ἀπ' ὅλα, ὕστερα τὴ μάνα του νὰ περιμαζέψῃ, νὰ βάλῃ ἕνα ροῦχο της ἀνθρωπιᾶς ἀπάνω του . . . καὶ μόλις ἔρτῃ ἢ Ἀγγέλω, χωρὶς ἄλλο ἄνθρωπο νὰ βάλῃ ὁ ἴδιος, νὰ πάρῃ τὴν ἀπόφαση, μὲ κάθε τρόπο νὰ της δώσῃ νὰ τὸ καταλάβῃ πιά . . .

Κ' ἕνα κατάψυχρο βράδυ — Μάρτης εἶτανε — ὁ Μήτσος ὅπως πάντα κατέβηκε πάλι στὴν ταβέρνα τοῦ Στέλιου. Δὲν κατέβηκε ὁμως γιὰ νὰ πιῇ αὐτὴ τὴ φορὰ. Δὲν ἤθελε νάρθῃ στὸ νησί ἢ Ἀγγέλω καὶ νὰ μάθῃ πῶς ὁ Μήτσος πίνει. Κατέβηκε μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ ψαρέψῃ γιὰ καμμιά δουλειὰ ἂν βρισκότανε πουθενά, κι' ἀκόμα, μπορετὸ ἂν εἶτανε, τὸ πότε ἢ Ἀγγέλω θάρχόντανε στὸ νησί νὰ μάθῃ, ἴσως νὰ ξέρανε ἐκειπέρα κάτω τὰ νησιότπαιδα. Μπήκε καὶ κάθησε στὴν ἴδια θέση πού καθότανε πάντα.

Τὰ μπελοβαθράκια — εἶτανε μόλις ἀρχίζε νὰ σκοτεινιάζῃ — τρεμοσφυρίζανε δόστου κλαυτά, μονότονα μέσα στὰ βουνά, ἢ θάλασσα ἀνάλαγα ροχάλιζε στὸ γαλό βαρειὰ καὶ πότε πότε κάποια χοντροπάπουτσα ἀπὸ μακρυὰ ἐρχόντανε νὰ κροτήσουνε περαστικά πάνω στὸ λιθόστρωτο καὶ νὰ φύγουνε . . . Τίποτα ἄλλο δὲν ἀκούστανε πάνω σ' ὅλο τὸ νησί . . .

Καὶ τοῦ Μήτσου ἢ σταναχώρια εἶτανε μεγάλη· εἶδε τῶναιρο πάλι ψές, τῶναιρο πρὶν ἕνα χρόνο πού εἶχε δεῖ καὶ πάγωσε. Εἶτανε πιὸ ἄγριο αὐτὴ τὴ φορὰ. . . Τοῦ φάνηκε, λέει, πῶς τοῦ τρελλοῦ τὸ χέρι τὸ σκελετωμένο ἄγγιξε γιὰ μιὰ στιγμή στὰ ροῦχα του ἀπάνω.

Ἵστερ' ἀπὸ τέτοιο ὄνειρο κι αὐτὴ τὴν ὥρα πάντα ἤξερε ὁ Μήτσος πῶς τούρχεται βαρὺ τἀναπόδιμα, μέσα του ὁμως σήμερα, χωρὶς νὰ καταλαβαῖνῃ τὸ γιὰτί, τούρχονταν νὰ φωνάξῃ· τούρχονταν τοῦ Μήτσου σήμερα. Νὰ πάῃ τούρχονταν κάπου νὰ κρυφτῇ μακρυὰ, ἐκεῖ πού δὲ θὰ τὸν ἔρτανε οὔτε ἢ σκέψῃ του πολὺ μακρυὰ. . .

Τῶν βατράχων οἱ φωνές τοῦ σφίγγανε τὴν ψυχὴ πιότερο κ' ἢ μισοσκοτεινιά θάρρευσε τὸν πλάκιωνε.

Συλλογίστηκε νὰ μὴν εἶναι πού δὲν ἦπτε ὅλη τὴ μέρα καθόλου κ' ἦπτε ἕνα ποτηράκι νὰ ἡσυχάσῃ . . . Ἐδῶ δυὸ παιδιὰ τοῦ νησιῦ μπήκανε στὴν ταβέρνα, τὸν στραβοκυττάξανε τὸν Μήτσο, τὸν μισοκαλησπερίσανε καὶ πήγανε νὰ κάτσουνε. Κάτι μурμουρίζ' ὁ ἕνας μασάντας τὸ τσιγάρο του.

— Μπορεῖ, ἔκανε ὁ ἄλλος κάθοντας, ὁμως μοιάζει κόδει καλούτσικους παράδες ἐκεῖ κάτω . . .

— Ἀμ' ρώτημα δὲ θέλει· ἔτσι μόνο ἢ θειά της, γιὰ γυναῖκα, δὲν ἄφινε τὴν κόχη της, τὸ κομπολόι της νὰ κουβαληθῇ ντέεε . . . κεῖ δά . . .

— Ὅσο γιὰ τὸ κομπολόι της δὲν τὸ πιστεῶ· μιὰ κ' ἔχουνε πέραση παντοῦ τὰ τέτοια . . .

Ὁ Μήτσος καλοκάθησε. Αὐτοὶ ἐκεῖ οἱ δυὸ γιὰ τὴ μάντινα λέγανε . . . λέγανε γιὰ τὴν Ἀγγέλω πού πιά δὲ θὰ ξανάρθῃ στὸ νησί, πού θὰ τὴ φυλάῃ τὸ νησί ὅλες τίς μέρες καὶ κείνη δὲ θὰ ξαναρχῇ πιά οὔτε σὰν ὄνειρο . . .

— Ἀκόμα ἕνα σοῦ εἶπα νὰ μοῦ φέρῃς, ξαφνοφώνασε τώρα ὁ Μήτσος. Τὸ παιδί — τὸ εἶχε πάρει ὁ ὕπνος ἐκεῖ σὲ μιὰ κόχη — ἔφερε κι' ὁ

γαλατάς άρχισε νά πίνη· άρχισε νά πίνη άλογάριαστα. Τώρα είναι πού πρέπει νά ξεχάση πιά όλότελα ό Μήτσος.

Μέ τό πιωτό ξεχνά κανείς, γίνεται άλλος άνθρωπος.

Κ' έπειτα ποιόνθ θά ντρική τώρα; 'Η 'Αγγέλω πάει πιά, δέ θά ξανάρτη στό νησί . . .

Μπήκανε κι άλλοι μέσα στην ταβέρνα, ή κουβέντα ξανάρχισε κι όλοι λίγο πολύ πήρανε μέρος. 'Ο ύπνος τό παράτησε τό παιδί τής ταβέρνας κ' έφυγε . . . Καί λέγανε· άλλος για τό φευγιό τής κομπολογοϋς, άλλος για τό σπήτι της πού πουλιέται, λέει, για ένκ κομμάτι ψωμί σά στοιχειωμένο πούναι, άλλος για την άνηψιά της κόνα Βασιώς πού, ό Θεός ψεύτη νά τόν βγάλη, δέν τοϋ φαινότανε νά παστρικοζήση αυτό τό κορίτσι . . .

Σ' αυτό άπάνω ό Μήτσος ήπια και τό ποτήρι του πήγε νά τό σπάση άπιθώνοντας το στό μάρμαρο.

Ξάρνου, εκεί πού κανέναν δέν τό φύλαγε, μέσα σέ κείνη τή σιγασιά την επίμονη τοϋ νησιού, όξω, ένα σκυλι κλαψούρλιασε κ' έκανε νά άνατριχιάσουνε μέσα στην ταβέρνα.

"Όλοι για μιá στιγμή σωπάσανε. 'Ο Μήτσος άνασηκώθηκε κ' έσκυψε στό παράθυρο, τό χέρι πλάγια βάζοντάς το πάνω στό τζάμι γι' αντίφωτο, νά δη· σκοτάδι πίσω. 'Η ώρα είτανε περασμένη φυσικά. Μόνο αντίκρυ κάποιος φάρος μέσα στη θάλασσα σά μέ τό ζόρι ξυπνητός π άνοιγοσφαλνούσε τό μάτι του· δόστου κ' ένα καίκι δώ μερικά πιό μαϋρο άπό τή νύχτα πού χό ρευε στό γιαλό, . . .

Μά νά, όλοι ξανακόψανε τίς κουβέντες . . .

Τό σκυλι ξανακούρλιασε . . . «Τό κεφάλι σου νά φάς βρωμόσκυλο» μουρμουρίζανε οι πιό γέροι.

Αυτή τή φορά ό Μήτσος δέ βάσταζε. Κακό τόν έκανε κείνο τό ούρλιασμα τοϋ σκυλιού· κ' έκανε νά βγή, νά βρή αυτό τό γουρσουζικ τό σκυλι νά τό χτυπήση, νά τό σκοτώση ακόμα άν δέ σώπαινε.

'Εκει ξ' τή στιγμή όμως κάποιος γέρος μπήκε στην ταβέρνα κι' ό Μήτσος στάθηκε. Είταν ό Κότρωνας ό ψαράς.

— Καλησπέρα, μπάρμπα Κότρωνα.

— Καλησπέρα, παιδιά μου.

Χαμογέλασανε όλοι τους πού τόν είδανε τό μπάρμπα Κότρωνα. "Όμως τότε νοιώσανε σέ λίγο· κι αυτός άπόφα δέν είχε όρεξη. Φαίνονταν πού δέν ήρθε «νά ξαναβίση» όπως πάντα ό γέρο Κότρωνας.

Στάθηκε στό πόδι και τους κύτταζε.

— Έεε, μπάρμπα Κότρωνα . . .

— Έχ, μωρέ παιδιά, έκανε τότες ό γέρος, έπρεπε κόρη μου νά την είχα.

"Όλοι τους κυτταχτήκανε.

»Χρ! δέ φταίει εκείνη, ή βρωμογυναίκα ή θειά της . . . διάβολος στην ψυχή της, ήμαρτα Θε μου . . .

— Τι έπαθες, μπάρμπα Κότρωνα, στό Θεό σου;

— Για την 'Αγγέλω, όρε παιδιά, την άνειμιά της Βασιώς, εκείνη τή . . .

— Έ, τί;

Οι πιότεροι σηκωθήκανε άπ' τίς θέσες τους και κει στην πόρτα κοντά, κάτ' άπ' τό άρρωστο φως τής ταβέρνας, τόν τριγυρίζανε τό γέρο ψαρά.

'Ο Μήτσος στάθηκε, στό κατώρλι πάνω τής πόρτας, πισ' άπ' όλους φυλάγοντας σάν παγωμένος ν' άκούση τό τι θάλεγε ό γέρος. Τό στήθος του βιαστικά βιαστικά άνεβοκατέβαινε, ή άναπνοή του σφύριζε και τά μάτια του θολά άπ' τό πιωτό, τά είχε κολημένα θαρρείς στό στόμα τοϋ ψαρά.

Τό σκυλι όξω ξανακούρλιασε άσχημα.

— Για λέγε, μπάρμπα Κότρωνα.

'Ο γέρος χαμήλωσε τή φωνή :

— 'Η 'Αγγέλω παιδιά . . .

— Έε . . .

— 'Η 'Αγγέλω γένηκε . . .

Τό τι γένηκε ή 'Αγγέλω τό είπε σιγά, πολύ σιγά ό γέρος, θαρρείς πρόσχε' άπ' την ταβέρνα μόνο νάκουστή. Νά μην άκούση τό νησί όξω τόμορρο τό τι γένηκ' ή 'Αγγέλω.

"Όλοι τους μείνανε σατισμένοι πού τ' άκούσανε· κυττάζανε καλά καλά τό γέρο σά νάκούγανε πώς στέρεψε ή θάλασσα, πώς δέ θά ξαναξημερώση . . . Καί τόν κυττάζανε άτάλειωτα, τόν κυττάζανε σά νά φυλάγανε νάκούσουνε ψέμματα πώς είτανε . . .

"Ένα γέλιο ξερό άκούστηκε ξαφνικά κοντά στην πόρτα.

'Ο Μήτσος μέ μάτια άγρια, βγαλμένα όξ' άπ' τίς κόχες τους, ιδρωμένος, χλωμός σάν κέρινος, τους κύτταζε επίμονα όλους, σάνα τώρα πρώτη φορά νάδλεπ' ανθρώπους στη ζωή του, άφίνοντας τό γέλιό του, ένα παράξενο γέλιο, ν' άντιχή ως όξω στη θάλασσα.

Τό είχε κρυμμένο θαρρείς αυτό τό γέλιο.

Θάλεγε πώς για πολλά πού πέρασε στη ζωή του, για πάρα πολλά έπρεπε νά γελάση, και δέ γέλασε για νά γελάση τώρα ό φτωχός ό γαλατάς . . .

Κυτταχτήκανε όλοι τους δειλιασμένοι . . .

Κάνανε ύστερα νά πάνε κοντά στό Μήτσο νά δοϋνε, εκείνος, σά νά τρώμαζε γι' αυτό, έβγαλε άπ' την ψυχή του θαρρείς μέσα μιá δραχνή, τρελλοφοβισμένη φωνή, άνοιξε βιαστικά την πόρτα τής ταβέρνας και χάθηκε τρέχοντας στό σκοτάδι . . .

Τό σκυλι όξω άφισε ένα ούρλιασμα ακόμα πού έμοιαζε κλάμα πιότερο.

Η ΚΟΛΑΣΗ

ΤΟΥ ΔΑΝΤΕ ΑΛΙΓΙΕΡΗ

* Δογμα έβδομο.

«Πάπα Σατάν Πόπε Σατάν 'Αλέππε!»⁽¹⁾ αρχίζει ο Πλούτος με τη βραχνή του τη φωνή, κι' ο εύγενικος εκείνος σοφός που ξέρει κάθε τι, για να μου δώση θάρρος,
— Νά μη σε δλάψη ο φόβος σου, μου λέγει, δύναμη εση κι αν έχη τούτος τὸ γκρεμνὸ δὲ θὰ μποδίσῃ αὐτόνα νὰ κατεβῆς. Καὶ στρέφωντας στὸ ἀχειλί ἐκείδ κατόπι τὸ φουσκωμένο — Σώπασε, καταρραμένε λύκε, κ' ἐντός σου με τὴ λύσσα σου ξέσπα! χωρὶς αἰτία κάτω δὲν εἶναι ὁ πήγαιμός. Κ' ἐκεῖ ψηλά εἶσι ἐκρίθη πὸ τὸν ἀπόκοτο ὁ Μιχαήλ, τοῦ λέει, μοιχὸ ἐκδικήθη. Κι' ὡς τ' ἄρμενα ἀπ' τὸν ἄνεμο τὰ φουσκωμένα πέφτουν κι ἀνάκτα σωριάζονται σὰν σπάου τὸ κατάρτι παρόμοια πέφτει τὸ θεριὸ τ' ἀνήμερο στὸ χῶμα. Στὸ λάκκο κατεβήκαμε τὸν τέταρτο κατόπι στὴν ἄβυσσο τὴ θλιβερὴν περσότερο βουτώντας, τὴν ἁμαρτία πὸ δλόκληρου τοῦ κόσμου περμαζεύει.⁽²⁾ Τοῦ Πλάστη ὦ δικαιοσύνη! πρὶς ἐκεῖνος πὸ σωριάζει θάσανα νέα καὶ τιμωρίες ἔσα εἶδα ἐκεῖ καὶ τόσο γιὰτὶ νὰ μᾶς ξεσκίζουνε τὰ κρίματά μας; Ὅπως

(1) Κανέννας ἀπ' τοὺς σχολιαστὲς δὲν κατόρθωσε νὰ δώσῃ τὴν πραγματικὴ σημασία τοῦ ἐπιφωνήματος αὐτοῦ τοῦ Πλούτου. Ὁ καθέννας τὸ ἐξηγεῖ ὅπως τοῦ φανεῖ. Γι' αὐτὸ ἀκολουθώντας τὴ φρόνιμη συνήθεια τῶν περισσότερων μεταφραστῶν τὸ ἀφήνω ὅπως εἶνε στὸ κείμενο.

(2) insacca == θάζει μέσα στὸ σακκί.

ἀπάνω ἀπὸ τὴ χάρυβδη κάμει τὸ κύμα, σπώντας ἐνάντια στὸ ἄλλο πὸ μ' ὄρμη χτυπᾷ το, καὶ τὸ πλῆθος πρέπει ὅμοια νὰ χορεύῃ ἐδῶ! Πιότερους εἶδα ἀνθρώπους ἐδῶ ἀπ' ἄλλου. Μὲ οὐρλιάσματα μεγάλα, ἀπὸ τὴ μιάνα κι ἀπὸ τὴν ἄλληνα μεριά, βάρη κυλοῦσαν μπρὸς τους με τῶν στηθιῶν τὴ δύναμη. Χτυπιόντανε, κ' ἐκαίθη⁽¹⁾ πίσω κυλώντας ἔστρεφε καθένα τους κατόπι, φωνάζοντας: «τί σπῆταλας;» καὶ «τί μαζεύεις;». Ἔτσι στὸ γῦρο τὸ σκοταδερὸ κι' ἀπὸ τὰ δυὸ τὰ μέρη στὸ ἐνάντιο ματαστρέφανε σημεῖο, τὸ στίχο⁽²⁾ ἀκόμα τὸν ἄπρεπὸ τους κρᾶζώντας. Καὶ στὸ μισὸ τοῦ γῦρο σὰν ἔφτανε ὁ καθέννας τους ἐγύριζε κατόπι σὲ νέο κονταροχτύπημα. Κ' ἐγὼ πὸ τὴν καρδιά εἶχα σὰ ραγισμένη — Δάσκαλε, μάθε μου τώρα ποῖ νὰ τὸ ἀσκέρι τοῦτο, λέγω του, κι' ἂν κληρικοὶ σταθῆκαν οἱ κουρεμένοι πὸ θωρῶ στ' ἀριστερά μας ὄλοι.
— Τυφλόμουχοι⁽³⁾ ἦταν ὄλοι τους σιτὴν ζωὴ τὴν πρώτη τόσο πὸ φρόνιμα δὲν ξώδεψε κανέννας κ' ἡ φωνὴ τους γαβίζει τὸ δλοκάθαρα, μ' ἀντιλογιέται ἐκεῖνος, σιὰ δυὸ σημάδια ὡς ἔρχονται τοῦ γύρου, ὅπου ἀμκρτίες ἐνάντιες τοὺς χωρίζουνε⁽⁴⁾. Παπάδες εἶναι ἐκεῖνοι σκεπάδι πὸ δὲν ἔχουνε τριχένιο στὸ κεφάλι, πάπποι καὶ καρδινάλοι, πὸ σ' αὐτοὺς τὸ ξέχυμά της ἐξώδεψε ἡ φυλαργυριά. — Δάσκαλε, ἀναμείσε τους θά φτανὰ θέβαια, λέγω του, νὰ ξεχωρίσω κάποιους ἀπ' ὅσους σ' ὅμοια κρίματα λερῶθηκαν. — Κ' ἐκεῖνος — Μάταιος πλανᾷ σε στοχασμὸς ἡ ζωὴ πὸ ἀτσάλεψέ τους, μὸ ἀντιλογιήθηκε, ἡ τυφλή, τοὺς ἔχει καταντήσει

(1) Ἀπὸ τὸ μέρος ὅπου γένηκε ἡ σύγκρουση.

(2) lor entoso metro, τὸ ἄπρεπὸ τοῦ μέτρο.

(3) guerci della mente.

(4) Φυλαργυριά καὶ σπατάλη.

για κάθε γνώρα σκοτεινούς⁽¹⁾. Στά δυο κουτρήματα έτσι
θα τρέχουν αιώνια. Ποιοι θα βγούν με τή γροθιά κλεισμένη
μεσ' απ' τὸ μνημα τους και ποιοι με τὰ μαλλιά κομένα.
Γυφτιά και κακοξόδεμια τὸν κόσμο τὸς στέρησαν
τὸν ἔμορφο και στήν ἀμάχη αὐτήνα τὸς ἐσταίλαν,
ποὺ τέτοια ποὺ εἶναι, δὲ σοῦ τήν στολιζῶ ἐγὼ με λόγια.
Και τώρα πιὰ μορβεις τήν πνοή τή διαβατάρια, γυιέ μου,
νά στοχαστῆς τῶν ἀγαθῶν ποὺ ἡ τύχη κυβερνάει
και κομματιάζονται γι' αὐτὰ τ' ἀνθρώπινα τ' ἀσκέρια.
Χρυσάφι κάτω απ' τὸ φεγγάρι⁽²⁾ ὅσο ἦτανε κι' ὅσο εἶναι,
μοῦ λέγει, ἀκόμα, απ' τίς ψυχῆς αὐτῆς τίς κουρασμένες
δὲ θὰ μποροῦσε ἀνάπαψη νὰ δώση οὔτε σὲ μιάνα.

— Δάσκαλε, τώρα πές μου ἀκόμα ἡ τύχη τούτη ποιὰ ναι,
τοῦ λέω, ποὺ μ' ὀνομάτισες και τ' ἀγαθὰ τῆς λάσης
ὁμοια στὰ νύχια τῆς κρατεῖ; — Κ' ἐκεῖνος — Πόση ἀμάθια,
πλάσματα, λέγει μου, ἀγνωμα, παιδεύει σας! στὸ στόμα
νά βάλῃς μὲν τὴ γνώμη θέλω⁽³⁾. Αὐτὸς ποὺ ξεπερνᾷ του
τὰ πάντα ἡ γνώση, πλάθωντας τὸν οὐρανὸ, ἔδωσέ του
και κάποιον νὰ τὸν κυβερνᾷ, ποὺ κάθε μέρος του ἔτσι
τὸ κάθε μέρος νὰ φωτᾷ⁽⁴⁾ μοιράζοντας με ἰσιάδα
τῆ μέρα. Κι' ὁμοια διώρισε στοῦ κόσμου τίς λαμπράδες
κάποιον ὁδηγὸ και γενικὸ κυβερνητῆ, ποὺ ἀπὸ αἷμα
ν' ἀλλάζῃ σ' αἷμα⁽⁵⁾ κι' ἀπὸ λαὸ σὲ λαὸ, σὰν ἔρτη ἡ μέρα,
τίς μάταιες δόξες ὅτι ὁ νοῦς κι' ἂν σοφιστῆ τοῦ ἀνθρώπου.
Γι' αὐτὸ ἕνας ρηγαδεύει λαὸς ἐκεῖ ποὺ σωνεται ἄλλος,

(1) Τοὺς κατάντησε ἀγνώριστους.

(2) Ὑπὸ τὸν ἥλιον . . . (Εκκλ.). Κάτω απ' τὸ μάτι τοῦ φεγγαριοῦ.

(3) Or vo che tu mia sentenza ne imbocchie. Εἰκόνα τοῦ πουλιοῦ
ποὺ ἀνοίγει τὸ στόμα νὰ πάρῃ τὴ θροφή ἀπὸ τὴ μητέρα του.

(4) Σὲ τρόπο ποὺ κάθε οὐράνιο ἡμισφαίριον νὰ φωτᾷ διαδοχικὰ κάθε γήινο
ἡμισφαίριον

(5) Ποὺ νὰ μεταθέτῃ ἀπὸ γενεὰ σὲ γενεὰ.

στήν κρίση αὐτῆς ποὺ κρύβεται σὰν ὁ ὄφις στὶς ἀγριάδες.
Ἐνάντια τῆς ἡ γνώση σας ἀνήμπορη. Προβλέπει
και κρίνει και ξακολουθᾷ τὴ βασιλεία τῆς ὅπως
τὴν ἐδική τους οἱ ἄλλοι θεοί. Δὲ ξέρουνε οἱ ἀλλαγές τῆς
στάση καμμιάνα. Γλήγορη τὴν κἀμνει ἡ ἀνάγκη νάναί,
γι' αὐτὸ συχνῆς οἱ ἀσυστασιῆς ἀκολουθᾷνε. Αὐτὴ ναι
ποὺ τὴ στυρνόνουν ὅσοι χρεὸς νὰ τὴ δοξάζουν θὰ εἶχαν,
κι' ὥστόσο τὴ βαρυγνωμῶν και τὴν καταλαλοῦνε.
Μὰ τρισμακάρια ἐκεῖνη ζεῖ και σ' ὅλα τοῦτα μνέσκει
κουφή. Κυλάει περίχαρη τὴ σφαῖρα τῆς ὁμάδι
με τ' ἄλλα ἐκεῖνα πλάσματα⁽¹⁾ τὰ πρῶτα και μονάχη
τὴν εὐτυχία τῆς χαίρεται. Θὰ κατεβοῦμε τώρα
σὲ λύπη μεγαλήτερη. Τ' ἀστέρια ποὺ προβάλλαν
τὴν ὥρα ποὺ ξεκίνησα θὰ βασιλέψουν τώρα
και τὸ πολὺ σταμάτημα μποδίζουνε. — Ὡς τὴν πέρα
πλαγιά τὸν γῦρο ἐκόψαμε, σιμὰ σὲ κάποια βρύση
ποὺ θράζοντας ξεχύνεται σ' αὐλάκι ποὺ ἡ ἴδια σκάφτει.
Σκοταδερὸ ἦταν πιότερο τὸ κύμα παρὰ μαυρο.
Κ' ἐμεῖς απ' τὸ σταχτόθωρο συντροφεμμένο ρέμμα
στὰ δάθη μέσα διάφορη κινήσαμε τὴ στράτα.
Τοὺς γκρίζους και θανατεροὺς γκρεμνοὺς ἀφοῦ κατέβη,
στὴ ρίζα τους τὸ θλιβερὸ ποτάμι κάποιον βάλτο
θρέφει ποὺ Στύγα κράζεται. Κ' ἐγὼ ποὺ ἐκύττα γύρω
στεκάμενος με προσοχὴ στὸ θοῦρο ἐκεῖνο μέσα
γυμνοὺς ἀνθρώπους κἀστηκα κι' ἀγριόθωρους χωμένους
στὴ λάσπη. Δὲ χτυπιέτανε μονάχα με τὰ χέρια
μα και με τὰ κεφάλια και τὰ στήθια και τὰ πόδια
και με τὰ δόντια τρώγονταν κομμάτια και κομμάτια.
— Τούτων ποὺ νίκησε ὁ θυμὸς τοὺς ἰσκιους βλέπεις, γυιέ μου,
λέγει ὁ καλὸς ὁ Δάσκαλος, κι' ἀκόμα νὰ πιστέψῃς
για βέβαιον θέλω απ' τὸ νερὸ πὼς εἶναι: κάτω ἀνθρώποι
ποὺ ἀναιλυγκώνοντας κἀμουν το νὰ γαργαράῃ στήν ὄψη,
καθὼς ὅθι κι' ἂν στρέψῃς το, σοῦ μαρτυράει τὴ μάτι.

(1) Τοὺς ἄγγελους.

Στὸ βούρκο καρφωμένοι λέν — Κακότυχοι στὸν ἀέρα
ζήσαμε ἀπάνου τὸ γλυκό, ποὺ ἀναγαλλιᾶζει ὁ γήλιος,
κλειώντας βαρὺ στὰ σωθικά καπνὸ. Στοῦ μαύρου βάλτου
σώνουμε τώρα τὸ βυθό. — Καὶ γουργουρᾶνε μέσα
στὸ λάρυγκα τὸν ὕμνο αὐτό, ποὺ δὲν μποροῦν μὲ λόγια
τέλεια νὰ ποῦν. Τοῦ ἀκάθαρτου γυρίσαμε ἔτσι λάκκου
τόξο μεγάλο ἀνάμεσα στὸ κέντρο καὶ τὸν ὄχτο
τὸν ἄβρεχο, τὰ μάτια μας κρατώντας γυρισμένα (¹)
σ' αὐτοὺς ποὺ καταπίνουνε τὸ βούρκο καὶ στὸ τέλος
σὲ κάποιου κάστρου φτάσαμε μεγάλου τὸ θεμέλιο.

ΣΟΝΝΕΤΟ

Ἀφιερωμένο τοῦ φίλου μου
Βασίλη Σαμπανίδη.

Εἶπε σιτὴ Φύση ἢ Τέχνη: «Εἶμαι ἀπὸ σένα
πιὸ δεξιόχερα, πιὸ τρανὴ σιτὴν πλάση.
Τὸ μάτι ποὺ ἔχει γνώση θὰ θαμάσει
τὸ ἔργο μου· καὶ θὰ λατρεύῃ ἐμένα

κάθε καρδιά ποὺ αἰσθάνεται. Σιτὴν πένα
σκύβοννε κόσμοι· ἢ πινελιά δ,μ πλάση
σοῦρουπο εἶτε ἀυγή, πέλαγα ἢ δάση,
πιὸ ἀπ' τὰ δικά σου ὠραία καὶ παινεμένα.

Κ' εἶναι σου τὰ ἔργα μπαίγνιο τοῦ θανάτου.
Σιτὴ Μοῖρα κ' ἢ ὁμορφιά σου εἶν' ἀποκάτου,
μὰ ζεῖ τοῦ Ἀπόλλωνά μου ἢ νιότη χρόνια . . . »

— « Κόρη, παινέφτρα κόρη, τὴν ὁρμή σου
σιεργή μου πάντα θᾶσαι καὶ θυμήσου :

Εἶμαι ἢ πηγὴ, εἶμ' ἢ ὁδηγήτρα εἶμ' ἢ Αἰώνια. »

15.9.19.

ΒΕΓΑΣ

(¹) Κρατώντας τὸ δρόμο μας ἀνάμεσα σιτὴ ξερὴ ὄχθη (ἢ λέξη αὐτὴ δὲ σημαίνει πάντα ἀκρογυάλι στὸ Δάντη. Τὸ συχνότερο μ' αὐτὴν ἐνομάζει τὰ ὄρια τῶν γύρων) ποὺ τρογυρνᾷ τὸν κύκλο αὐτόνα, καὶ τὴ μέση τοῦ γύρου.

ΖΩΗΣ ΟΝΕΙΡΑ

(Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο φυλλάδιο.)

Σὲ κάμποση ὥρα γύρισα ἀπ' ἄλλου τὰ μάτια γιὰ νὰ μὴ βλέπω.
Ἀντίκρισα τὸ τουφέκι μου κρεμασμένο ἄδειο στὸ δέντρο. Στὸ πλάι τὸ
φισεκλίκι μου γεμάτο. Ἀπὸ τὴ μέρα ἐκείνη εἶχα νὰ ρίξω τουφεκιά. Εἶ
γιὰ
τὴ Δάφνην αὐτὴ λοιπὸν εἶχα στέρηθεῖ τὰ πάντα: Ὁ χωρισμὸς τοῦ ὄπλου μου,
μοῦ φάνηκε τότε πιὸ σκληρὸς καὶ ἄδικος.

Ξαναπρόσεξα σιτὴν ὁμιλία. Τὴν ὥρα ἐκείνη ὁ κ. Περικλῆς ἐξηγοῦσε
μὲ τὴν τρόπο κατὰφερε δίνοντας σιτὴν ἀγορὰ πιὸ εὐνοϊκὲς πληροφορίες ἀπὸ
ὅτι ἔπρεπε γιὰ μερικοὺς ἐμπόρους, χωρὶς δλάδῃ ἐννοεῖται καθὼς πρόσθετε,
νὰ παίρνει κάποιον ἰδιαίτερο κέρδος κι' ἔτσι νὰ τοῦ ἔρχεται τὸ μηνιατικὸ
σαράντα καὶ σαράντα πέντε λίρες.

Παρατήρησα τὴ στιγμή ἐκείνη καλὰ καλὰ ὄλους. Ὁ θεῖος μου τὸν κῦτ-
ταζε μὲ τρόπο ποὺ φανέρωνε μιὰν ἀλαφριά εἰρωνεία καὶ περιφρόνηση, ἢ
κ. Ἐλένη ἐπλεκε νευρικά, σιτὴς Δάφνης τὰ μάτια πλανιοῦνταν μιὰ λάμψη
θαυμασμοῦ. Σιτὴ φυσιογνωμία της καθρεπτιζοῦνταν ἐκεῖνος. Τὸν εἶδεπε
ἀπολιθωμένη.

Κάποια ἐπανάσταση σηκώθηκε τότε μέσα μου. Μιὰ κυχησιὰ ἀκόμα τοῦ
Περικλῆ, κατόπι μιὰ φιλοφρόνηση ποὺ ἡ Δάφνη τὴν δέχθηκε χαμογελώντας.
Α! ἔφτανε πιὰ. Προσπάθησα γιὰ τελευταία φορὰ ν' ἀπαντήσω τὰ μάτια
της. Τίποτα.

Σηκώθηκα ἀπότομα καὶ προχώρησα πρὸς τὸ τουφέκι. Γιὰ νὰ τὸ
στεριοῦμαι, γιὰ νὰ τὸ χάνω γιὰ τὸ χατῆρι της ἀφοῦ δὲ μ' ἀγαποῦσε; Τὸ
ξεκρέμασα. Ἐβγάλα δυὸ φυσέκια καὶ τὸ γέμισα. Κατόπι ἐζῶσα τὸ
φισεκλίκι.

— Ἀκούω μελισσοῦργοὺς ἐκεῖ κάτω ἀπάντησα σιτὴν ἐρωτηματικὴ ματιὰ
τοῦ θεῖου μου.

Ἡ Δάφνη μὲ παρατήρησε μ' ἀπορία. Πετᾶχτηκα ἔξω ἀπ' τ' ἀμπέλι.

**

Ἡ ψυχὴ μου ἔκκισε ἀπὸ θυμὸ καὶ πόνο. Περιπατοῦσα γρήγορα σὴν κάτι
ἀπὸ μέσα μου νὰ μὲ σκουνοῦσε ἀκαταμάχητα. Βυθίστηκα μέσα στοὺς
πλατιοὺς κάμπους. Σιτὴν ἀρχὴ χτύπησα μερικὰ μικροπούλια ποὺ κάθονταν

ήσυχια άπάνω στ' άγκάθια. Ευχαριστήθηκα. Ήμουν τώρα πιά ελεύθερος να κυνηγήσω να κάμω ότι θέλω. Είχα σπάσει από κάθε ύποχρέωση. Ύστερα είδα να 'ρχεται από μακριά ένα τρυγόνι. Χαμήλωσα και περίμενα να περάσει. Τό σημάδεψα και τό κατέβασα. Τό είδα πέφτοντας να χτυπάει στο χώμα και να κυλάει δυό θήματα παρέκει. Τό μάζεψα. Ψυχομαχούσε ακόμα. Κάποια παράξενη θλίψη έννοιωσα τότε. Μετανήσα πού τό σκότωσα. Τό χείδεψα. Μερικές σταλαγματιές αίμα του τρεχε από τή μύτη. Ή μιά φτερούγα του σπασμένη. Σε λίγο ξεψύχησε μέσα στη φούχτα μου.

Δυσχερستهμένος από τόν έαυτό μου, έφυγα χωρίς να στήσω καρτέρι, καθώς συνείθιζα για να περάσει τό ταίρι του να τό χτυπήσω και κείνο. Τράβηξα κατά τις δεντροτοπιές πέρα του έξωκκλησιού του "Αη Μόμαντα.

Ξαπλώθηκα στη σκιά ενός πεύκου και βύθισα τά μάτια στο άπειρο. Διάφανη ή μπλάβα έκταση χωρίς κανένα σύννεφο να τήν κηλιδώνει. Κάπου κάπου τά γεράκια διάβαιναν γοργά άλλα ακολουθώντας μακριά ίσια γραμμή, άλλα σχηματίζοντας πλατιούς κύκλους για να σημαδέψουν πρόχειρη λεία κανένα χελιδόνι ή κανένα μικρόπουλο. Σάν μεγάλες άργακίνητες πράσινες φτερούγες σειούνταν από πάνω μου τά κλαδιά του πεύκου. Έπεσα σε λογισμούς. Ή μικρή ήσυχία πού για λίγη ώρα βασιλεύσε μέσα μου, άρχιζε πάλι να χάνεται. Μιά δυνατή απογοήτση με κυρίεψε όλόκληρο. Είχε λοιπόν τελειώσει πιά ή άτάραχη μου εκείνη ή εύτυχία; Έτσι θα γκρεμίζονταν ή ζωή μου σάν τό δέντρο πού του κοψες τή ρίζα;

Ή ζωνή μου φαντασία ποτισμένη τό πικρό αυτό αναπάντεχο φαρμάκι ζωγράφισε τά πάντα με τό πιο σκοτεινό χρώμα. Πώς θα ζούσα τώρα πιά χωρίς τή Δάρνη;

Συλλογίστηκα πολλή ώρα. Οι λυπητεροί στοχασμοί μ' έκλειναν ολοένα στο δίχτυ τους απ' όπου μου στέκονταν αδύνατο να έξβγω.

Τό τουρέκι μου ήταν κατά γής πλάι μου. Τό κύτταξα. Κάτι τώρα είχε μπει πιά άναμεταξύ έμένα κι' εκείνο για να μάς χωρίσει. Ένοιωθα πώς δέν τ' άγαπούσα πιά όπως πριν, πώς δέν είμασταν πιά φίλοι καθώς πρώτα. Ήταν ή ψυχή μου τώρα πιά άλλουώτικια, είχε περάσει από πάνω της ένα σίδερο πυρωμένο και τής είχε άφίσει κάποιο βαθύ αλάκι.

Έτσι έμεινα ως τό σούρουπο.

Τότε σηκώθηκα να φύγω. Δέ γύρισα στο χωριό. Τράβηξα στ' άμπέλι. Άποράσισα να ξενυχτίσω εκεί πέρα. Ο δραγάτης ήσυχος έτρωγε τό δραδινό φαί του. Κάθισα στο πλάι του. Σε λίγο νόχτωσε κι' ενώ έγώ σιωπηλός κύτταξα τό τρήμερο φεγγάρι να σβύνει πίσω απ' τις άκριες τών κάμπων, εκείνος ίσως για να τραβήξει τό νού μου από τις συλλογές, ίσως άφορμή ζητώντας για όμιλία άρχισε να μου λαλεί για διάφορων ειδών πράγματα άδιαφορώντας αν τόν άκουα ή του άπαντούσα. Ήταν λογίων λογίων έρμηγνεις και δασκαλέμματα. Πώς να καταλαβαίνω τόν καιρό πού θα κάμει ξετάζοντας τήν άνατολή και τή δύση του ήλιοφέγγαρου, πώς από τό φύσημα του άέρα, από τό πέταγμα και τό λάλημα τών πουλιών, πώς από τά σύν-

νεφα αν θα βγει άνεμος, ποιά δέντρα μπορούν να κεντριστούν τό ένα άπάνω στο άλλο κι' έπειτα πώς λογαργιάζονται οι μέρες του χυνόπωρου για να βρεθεί αν θα γίνει βαρύς ή άλαφρός χειμώνας.

**

Μέρες δέν ξαναγύρισα στ' άμπέλι. Έπιθυμούσα να ξαναϊδω τή Δάρνη όμως ένα αίσθημα άνακατωμένο με όργή και φόβο με κρατούσε. Κλεισμένος στο σπίτι διάβαζα.

Φθινοπωριάτικο άπομесеήμερο. Ξεκίνησα για του Μπάρμπα Δοξάκη. Μισή ώρα δρόμος. Έφθασα και κάθισα σ' ένα βράχο. Κύτταξα τήν ξαπλωμένη θάλασσα και λίγο λίγο ή γαλήνη μου βασιλεύσε στην ψυχή. Αντίκρου μου άπλώνονταν τά νησιά σάν κοπέλλες πρασινοπορεμένες. Πλάι μου σιμά σ' ένα μικρό κάβο μιá γολέττα άραγμένη γύριζε ολοένα τήν πλώρη κατά τά ρέμματα και τις πνοές πού φυσούσαν. Όνειρεύομουν. Άξαρνα κάποιος με χτύπησε στον ώμο. Γύρισα. Ήταν ή Δάρνη.

— Έδω βρίσκεσαι; μ' άρώτησε ήσυχη.

Τήν κύτταξα στα μάτια.

— Κρύφτηκες; Ξακολούθησε. Ήρθα να σ' εύρω να κάμωμε κανένα γύρο με τή θάρκα.

Άπορούσα. Είχε ξεχάσει λοιπόν τή σκηνή με τόν Περικλή; Προσπάθησα να φανερώσω τή δυσχερσκειά μου και δε δικάστηκα να σηκωθώ.

— Μά τί περιμένεις; Ξακολούθησε.

Πετάχτηκα άπάνω. Αρχιζα να νοιώθω πάλι τή χαρά να με πλημμυράει. Έτρεξα στην άμμουδιά κι' έρριξα τή θάρκα στη θάλασσα.

Μπήκα και δοήθηκα και κείνη να πηδήξει. Τράβηξα κατά τό έρημονησι. Είμασταν σιωπηλοί μα τόσο πολλά μ' έλεγαν τά μάτια της. Ή εύτυχία μου δέν μπορούσε πιά να ζωγραφιστεί. Τά κουπιά ήταν πιο άλαφρικά από πούπουλα στα χέρια μου. Τραβούσα δυνατά χωρίς να τό καταλαβαίνω. Άνοιχτήκαμε γρήγορα κι' έννοιωθα τόν πελαγήσιο άέρα, ολοένα πιο μοσκομύριστο να με χαιδεύει.

— Σε ζητούσα τόσες μέρες, μου είπε ξαφνικά ή Δάρνη

— Διάβαζα.

— Όταν βυθιστείς έσύ στο διάβασμα δέν θυμάσαι κανένα.

Μιλούσε με κάποια θλίψη. Ένοιωθα τί ήθελε να μου πει και μου ήταν τόσο άγαπημένο τό παράπονό της. Σκέφτηκα μήν τυχόν είχα κακοξηγήσει τόν προχθεσινό της τρόπο κι' άποράσισα τίποτα να μην τής θυμίσω. Να λοιπόν πού ήταν πάντα δική μου. Να πού τήν κρατούσα στα χέρια κι' άδικα με είχε παγώσει ό φόβος. Ένοιωθα τώρα τήν εύδαιμονία να με πλημμυρίζει σάν καταράχτης δυναμιωμένος από τό ξεχειλισμα χιλίων πηγών.

Πετούσα. Κύτταζα όλόγυρά μου τὰ σαχανάκια πού ἔφταναν ζωντανεύοντας σάν ψυχές τὸ πέλαγο καὶ μ' ἔρχονταν νὰ τὰ καλημερίσω. Ἐρριχνα ἐπίτηδες ἀπάνω τους τὴ βάρκα γιὰ νὰ εὐχαριστηθῶ κόβοντας τὰ στή μέση. Χαιρετούσα μὲ φωνές τὰ ψαροκάϊκα πού περνοῦσαν ἀπὸ κοντά μας.

Ἀπόρησα πῶς φθάσαμε τόσο γρήγορα. Ἐκεῖ στὴν ἀκρογιαλιά πλησιάζοντας ἀπρόσεκτα, μὲ τὴ σκέψη μου συγκεντρωμένη στὴ Δάφνη μονάχα, ἀπὸ λίγο νὰ χτυπήσω τὴ βάρκα σ' ἕναν ὕφαλο, ἐγὼ πού γνώριζα πιθαμὴ μὲ πιθαμὴ τὰ νερά ἐκεῖνα. Ἄραξα. Ἐρριξα τὸ σίδερο καὶ πετάχτηκα ἔξω.

Λαχτάρησα ξαναθλέποντας τὰ κατατόπια ἐκεῖνα τ' ἀγαπημένα. Γνώρισα τώρα πάλι μιὰ μιὰ τίς διαφορές βολές τῶν ψαριῶν πού τίς εἶχαμε σημαδεμένες μὲ τὸ μπάρμπα Δοξάκη. Ἐκεῖ ψαρεύαμε τὰ καλοκαιριάτικα πρωινὰ τὰ μπαρμπούνια καὶ τ' ἀφέγγαγα ἀγουστιάτικα μεσονύχτια τὰ λουφάρια. Τὰ θυμοῦμαι πόσο δυνατὰ ταιμποῦσαν γιὰ νὰ σπάσουν τὴ θόλτα κι' ἐγὼ γρήγορα τραβοῦσα γιὰ νὰ μὴ μοῦ ξεφύγουν. Τὶ ὁμορφα ἄμα ἦταν φωσφορισμός. Κάτασπρα τὰ ἔβλεπες τότε ν' ἀνεβαίνουν ἀστράφτοντας μέσα στὴ θάλασσα. Κατατόπι ἐκεῖ πέρα ἤσυχο γιὰ ψαρική ὅπου βαπόρι οὔτε καίει δὲν περνοῦσε νὰ ταράξει τὰ νερά. Τὶς εἶδειξα καὶ τίς ἐξήγησα στὴ Δάφνη τίς βολές ἐκεῖνες.

Τραβήξαμε κατὰ τὴν ἄλλη πλευρὰ τοῦ νησιοῦ ἐκεῖ πού ἦταν οἱ μαῦρες σοκιές οἱ μεγάλες. Καθίσαμε, ἐκεῖνη μοῦ ἀκούμπησε τὸ κεφάλι στὸν ὦμο.

— Δὲ μ' ἀγαπᾷς. Εὐγένη, μοῦ εἶπε μὲ θλίψη. Εἶνε καιρὸς τώρα πού τὸ καταλαβαίνω.

Τῆς ἄρπαξα τὰ χέρια.

— Ἐγὼ δὲ σ' ἀγαπᾷ; ἐγὼ πού τρέμω γιὰ σένα σάν τὸ κρούσταλο πού δονιέται.

— Μ' ἀγαπᾷς τώρα; νὰ τὸ πιστέψω πῶς μ' ἀγαπᾷς πῶς δὲ μ' ἔχεις λησμονήσει;

Ἐννοῶσα μιὰ τρεμοθλα νὰ περνᾷ τις φλέδες μου. Τῆς ἔσφιξα δυνατὰ τὰ χέρια.

— Στὸ βασίλειο τῆς νύχτας, τῆς εἶπα, καὶ στὰ τρίαβαθα τῆς λησμονίας κρῦφε ἀγαπημένη μου κάθε δισταγμὸ. Δὲν αισθάνεται, Δάφνη, ἡ ψυχὴ σου πῶς τὸ κάθε λεπτὸ πού θρίσκομαι μαζὺ σου εἶνε γιὰ μένα κι' ἕνα μοσκοδόλητο λουλούδι, πῶς στὸν κάθε λόγο μου σ' ἐσένα σπαρταράει κι' ἕνας παλμός; Στὸν κάθε ἦχο τῆς λαλιάς σου, ἀπλώνεται μέσα μου κι' ἕνα θαθὺ ἀνάσασμα ζωῆς σάν τὸ ξύπνημα τῶν δέντρων καὶ τῶν πλάκτιων φύλλων στὴ ματιά τοῦ γλυκοχαράγματος.

— Ἀλήθεια ἡ ἀγάπη μας εἶνε τόσο μεγάλη! Τὰ λόγια σου τὰ κρινένια συνεπαίρνουν τὸ εἶνε μου ὅλο. Θαρρῶ μαζὺ σου πῶς ἀνεβαίνω στὶς πηγές τῆς ζωῆς.

— Στὴν μικρὴ μου κάμαρα μέσα, τίς ὥρες πού θυθίζομαι στὸ διάδασμα τῶν βιβλίων τὴ ζωγραφιὰ σου ἐκεῖ μέσα ἀναζητῶ καὶ μόνο Δάφνη. Γυρίζω

κι' ἀναδεύω τίς σελίδες κι' ὅταν ἀντικρίσω λαχτάρεις κι' ἀποθυμίες σάν τίς δικές μας, ἄφρονος μνήσκω νὰ τίς ἀπολαβαίνω κι' ἀναγαλιάζω ρουφώντας τῆς. Ναι ἡ κάμαρά μου! ὅλα ἐκεῖ μέσα μὲ τὴν πνοὴ ζοῦνε τὴ δική σου. Στὰ βιβλία καὶ τὰ χαρτιά μου τ' ὄνομά σου εἶνε χαραγμένο. Τὸ τουφέκι μου τὸ πήρες τίς ἄλλες μὰ δὲ συλλογίστηκες νὰ τ' ἀνοίξεις. Ἄν τὸ ἐξέταζες θὰ ἔβλεπες ἐκεῖ πού τὸ καρυδένιο κοντάκι ἐνώνεται μὲ τὴν κάννα, τ' ὄνομα σου σκαλιγμένο μὲ μικρὰ μικρὰ γράμματα ἀπάνω στὸ ἀτσάλι.

Θυμάσαι πρὶν καιρὸ μὲ εἶχες ρωτήσῃ γιατί εἶχα σῦσει τ' ὄνομα τῆς βάρκας μου πού ἦταν τόσο ὠραῖο «Κυματοφίλητη». Δὲν σοῦ εἶχα ἀπαντήσῃ. Γιατί πῶς νὰ σ' ἀπαντήσω Δάφνη, πού τὸ νέο τῆς ὄνομα ἦταν τὸ δικό σου καὶ πού κρυφὸ κι' ἀπόκρυφο ἤθελα νὰ τὸ κρατῶ γιὰ νὰ τῆς τὸ φωνάζω καὶ νὰ τὸ χαίρομαι ἐγὼ, μονάχα ἐγὼ, τίς ὥρες πού θὰ γλιστροῦσα μαζὺ τῆς ἀπάνω στὸ κύμα ἢ ὅταν θὰ ἔτρεχα νὰ τὴν σύρω στὴν ἀμμουδιά, ἄμα ὁ μανιασμένος νοτιάς θὰ σερνε μεγάλια τὰ κύματα στ' ἀκρογιαλιά.

Ἡ Δάφνη ἦταν παραδομένη στὴν ἀγκαλιά μου. Τὴν φιλοῦσα σάν τρελλός . . .

Ἡ ὄρα εἶχε περάσει. Πῆρα τὰ κουπικὰ νὰ γυρίσωμε. Ὁ ἥλιος χάνουνταν δουτώντας ἀνάμεσα θάλασσα καὶ σύννεφα. Κάπου κάπου ἔφταναν ὡς κοντά μας μὲ τὸ σύρσιμο τῶν κυμάτων κόκκινες ἀντιραγγιές σάν μεγάλες σταλαγματιές αἱμάτου.

Φθάσαμε. Βγήκαμε ἔξω. Περπατοῦσα μὲ χαρὰ καὶ περηφάνια κοντά τῆς. Ἄξαφνα τὴν εἶδα παραγμένη.

— Ὁ κ. Περικλῆς . . . μουρμούρισε.

Γύρισα καὶ τὸν εἶδα. Μᾶς πλησίασε καὶ χαιρέτησε. Ἐκεῖνη στάθηκε. Ἐγὼ προχώρησα λίγα βήματα. Στράφηκα. Τὴν εἶδα πάλι μὲ τὸν ἴδιο παλιὸ τρόπο νὰ κρέμεται ἀπ' τὰ χεῖλιά του. Ἐμοιαζε νὰ μὲ εἶχε ξεχάσει. Γελοῦσε κι' ἀπαντοῦσε μὲ ζωηράδα στὶς ἐρωτήσεις του. Ὑστερὰ ἀπὸ ἀρκετὴ ὄρα ὅταν εἶχα πιά πολὺ μακρύνει ἔτρεξε νὰ μὲ φθάσει. Ἦρθε κοντά μου. Τὴν ἄφηκα ψυχρὰ κι' ἐφυγα.

Σύρθηκα πρὸς τὴν ἀκρογιαλιά καὶ κάθισα ζαλισμένος στὸ κερνεῖο. Ἐπεσα σὲ πικροὺς λογισμοὺς, βουβὸς καὶ κουφός, μὴ δίνοντας καμμιά προτοχὴ στὸ θόρυβο καὶ τίς φωνές τῶν ψαράδων πού φοιμαζαν τὰ καίκια γιὰ τὸ ψάρεμα, μῆτε βλέποντας τὰ ἀναμένα πυροφάνια στὶς πλώρες τῶν ἄλλων πού εἶχαν ἀρχίσει πιά τὴ δουλιὰ τους.

* * *

Ἀπὸ τὴ μέρα αὐτὴ ἀπάντησα συχνὰ τὴ Δάφνη μ' ἐκείνον στὸ θραδυνὸ περίπατο.

Τὸ φθινόπωρο προχωροῦσε. Τὰ φύλλα τοῦ ἀμπελιοῦ κιτρίνιζαν κι' ἐπεφταν. Ἡ καστανιά λίγο λίγο ξεγυμνώνουνταν. Ὑστερα ἀπὸ τὸ ἀπο εσήμερο ἐκεῖνο, δὲ θέλησα νὰ ξαναμιλήσω πιά στὴ Δάφνη. Κάθε μέρα ἐπεφτα σὲ μεγαλύτερη θλίψη. Ἐνωμένη μου φαίνονταν τὴν πιά πὼς ἦταν ἡ ζωὴ μου μὲ τὰ μαῦρα θουρκωμένα ἐκεῖνα σύννεφα ποὺ ταξειδευτάδες μελαγχολικοὶ τραβοῦσαν ἀργὰ τὸν οὐράνιο δρόμο τους. Πόθοι νεκροὶ καθρεφτίζονταν μέσα στὴν ψυχὴ μου σὰν ἀπάνω σὲ παγωμένη λίμνη. — Πόσο ποθοῦσα νὰ μοῦ ἦταν μπορετὸ νὰ ξεγράψω ἀπὸ τὸ εἶνε μου τ' ὄνομά της κι' ἄς ἐσθυνα τὴ ζωὴ μου τὴν ἴδια. — Ἐτσι λοιπὸν εἶχαν πεθάνει, ἔτσι εἶχαν μακραθεῖ τὰ ὄνειρά μου ἐκεῖνα, ποὺ τὰ νόμιζα πὼς θ' ἀνθίζαν πάντα, σὰν τοὺς ἀειθαλλοὺς ἐκείνους, κήπους, ὅπου κάτω ἐκεῖ στῆς νοτιᾶς τῆς χῶρες τῆς εὐλογημένης χυνόπωρο δὲ γνωρίζουν μήτε χειμῶνα;

Κύτταζα τὰ τελευταῖα ἀργοπόρα πουλιὰ ποὺ περνοῦσαν γιὰ κάτω. Οἱ φάσσοι διάβαιναν ἀψηλὰ κοντὰ στὰ σύννεφα, ὕστερα οἱ κίχλες, τὰ κοτσίφια, οἱ κίσσες. Πολλὲς φορές οἱ βροχὲς μ' ἐκλειναν γιὰ ὥρες στ' ἀμπέλι. Κάθουμουν στὴν καλύβα τοῦ δραγάτη. Κατόπι κινούσα ἀνάμεσα στοὺς ὑγροὺς δρόμους, ἐνῶ ὁ ψυχρὸς ἀποβροχάρης σειῶντας τὰ θρεγμένα φύλλα τῶν ἱτιῶν τὰ 'κανε ν' ἀντιφεγγίζον σὰν ἀσημένια.

Ἐνα πρωὶ τὴν εἶδα νὰ τοῦ γνέφει τὴν ὥρα ποὺ ἐκεῖνος ἔμπαινε στὸ σιδερόδρομο. Ὑστερα κι' αὐτὸς τῆς ἀπάντησε ἀπὸ τὴν ἄκρια τοῦ θαγониоῦ. Μοῦ φάνηκε πὼς τὸ γνέψιμό του σήμαινε στάλασιμο φιλιοῦ. Σταμάτησε ὁ νοῦς μου. Μ' ἔρχονταν νὰ λιγοθυμῶ. Ἄερα ζητοῦσα, ἄερα. Σηκώθηκα καὶ πῆρα τὸ τουφέκι μου. Τράβηξα μακρὰ κατὰ τὰ στεκάμενα νερά, ἐκεῖ ποὺ κατέβαιναν οἱ ἀγριοπαπῆς. Χώθηκα μέσα στὰ σκοῖνα, ἐνῶ τὰ πόδια μου βυθίζονταν μέσα στὴ λάσπη. Ὑστερα κάθισα στὰ βάθια τοῦ καλαμιῶνα.

Μόνος ἐκεῖ χωρισμένος ἀπὸ τὸν κόσμο, ἐνοιώσα τὸν πόνο νὰ μὲ περικλείνει. Ἄ ναι ἦταν καιρὸς πιά νὰ ὑποφέρω, καιρὸς νὰ ζουλευταῖ ἡ εὐτυχία μου. Τὴν εἶχα τόσο ἀπολάψει, ποὺ ἔπρεπε νὰ φαρμακευτεῖ πιά καὶ νὰ μαυρίσει. Πὼς μπόρεσα λοιπὸν νὰ νομίσω πὼς κουνηλάτης θὰ ἦμουν πάντα τῶν ἡλιοχτύπητων μεσημεριῶν, ἐνῶ ὑπάρχον καὶ ζοῦσαν οἱ λαμνοκόποι τῶν λυκόφωτων, ὅπου γι' αὐτοὺς εἶχαν τελειώσει πιά οἱ χαρὲς τῆς μέρας.

Ἄς μ' ἐπιγιγαν τὰ πιά οἱ πεθαμένοι στοχασμοί, ἄς μοῦ πελεκοῦσαν τὸ στῆθος τὰ χτυπήματα τοῦ πόνου. Ἐτοιμος ἦμουν νὰ τὰ δεχτῶ ὅλα παιδί ἐγὼ ὄρφανὸ τῆς λύπης.

Ἐμεῖνα ἀκίνητος καὶ βαθισυλλογισμένος.

Ἄξαφνα ἐνοιώσα ἐνα κόμπο νὰ μ' ἀνεβαίνει στὸ λαιμὸ. Τὰ μάτια μου ἄρχισαν νὰ θουρκώνουν. Καταλάβαινα πὼς ἐκλαικα. Πρῶτα σιγὰ σιγὰ, κατόπι μ' ἀναφίλητά καὶ τὰ δάκρυα μου ἐπεφταν ἀνοίγοντας μικροὺς κύκλους μέσα στὸ στεκάμενο νερό, καὶ κυλώντας ἀπάνω στῆς πέτσινες κυνηγητικὲς μου γκαϊτῆς.

ΑΝΤΩΝΗΣ ΓΙΑΛΟΥΡΗΣ

(ΤΕΛΕΙΩΝΕΙ ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ)

ΧΡΟΝΙΚΑ — ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ

ΚΡΙΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Ἰσπαντροῦ Ἄρι «τὰ Μοντέρνα». Πρῶτη σειρά.

Πρῶτα πρῶτα δὲν καταλαβαίνουμε αὐτὸ τὸν τίτλο Μοντέρνα.

Παραμυρίζει σαλόνια καὶ καφενεῖα high life, πολὺ ἐνάντια σὲ κάθε ἰδέα τέχνης. Μήπως εἶπε στὴ γλῶσσα μας λέξη γιὰ νὰ ἐκφράση τὴν ἔννοια ποὺ ἤθελεν ὁ συγγραφέας;

Ὑστερα ρωτοῦμε : ἀστειοῦται ὁ ποιητὴς τῶν «Μοντέρνων», ἢ γράφει σοβαρὰ; Ἄν τὸ πρῶτο ἢ ἀστειοῦτά του δὲν ἔχει καθόλου πνεῦμα, ἂν τὸ δεύτερο τοῦ συμβουλευοῦμε ν' ἀφήσῃ ἡσυχῇ τὴν ποίησιν, γιὰτὶ δὲν εἶνε δουλειὰ του, καὶ νὰ μὴ μᾶς στείλῃ καὶ δεύτερη σειρά «Μοντέρνων». Δὲν ἔχουμε τίποτα νὰ ποῦμε παραπάνω.

Γεράσιμος Σπαταλά : «Καθὼς ἀλλάζουν οἱ ἐποχές.»

Μία συλλογὴ ποιημάτων ποὺ δὲν ἔχει καμμιά σχέση μὲ τὴν προηγούμενη. Ὁ κ. Γεράσιμος Σπαταλάς εἶνε ποιητὴς κι' αὐτὸ φαίνεται ἀπ' τοὺς πρώτους στίχους τῆς συλλογῆς του. Καὶ βιάζομαι νὰ πῶ εὐθὺς ἀπ' τὴν ἀρχή, καὶ τοῦτο θέλω πρὸς ἔπαινο τοῦ συγγραφέα, ὅτι, δόξα τῷ Θεῷ, δὲν ἀνήκει σὲ καμμιά σχολή, ἐννοῶ σὲ καμμιά μὸδα. Εἶνε ὁ ἑαυτὸς του, μὲ δική του τεχντροπία, παρ' ὅλες τῆς ἐπιρροὲς ποὺ διακρίνει κανένας στὸ ἔργο του, ἐπιρροὲς γιὰ τῆς ὁποῖες θὰ μιλήσω παρακάτω μὰ ποὺ δὲ θάχω τὴν ἀνοησίαν νὰ κατηγορήσω, γιὰτὶ τῆς συνάντησα λιγότερο ἢ περισσότερο σὲ κάθε τεχνίτη σὰ φυσικὲς κληρονομίαι ἀπ' τὰ μεγάλα πρωτότυπα ποὺ τὸν θύρεψαν καὶ τὸν ἐσχημάτισαν δίχως νὰ τοῦ πνίξουν τὴν ἰδιοσυγκρασίαν. Ὁ κ. Σπαταλάς εἶνε λυρικός ὁλόκληρος ὑποκειμενικός καὶ ὅταν ἀκόμα καταπιάνεται θέματα μὲ χαρακτηριστικὸ ἀντικειμενικό. Εἶναι ἐρτανησιώτης, δὲν τ' ἀριβάλλω, εἶτε γιὰτὶ γεννήθηκε σὲ κάποιον νησί τοῦ Ἰόνιου, εἶτε γιὰτὶ κατάγεται ἀπὸ καὶ. Κι' αὐτὸ τὸ συμπεραίνω, ὅχι ἀπ' τοὺς στίχους ποὺ ἀφιερώνει στὴν Κέρκυρα στὸ τέλος τοῦ βιβλίου του, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ φάδι τοῦ στίχου του, Ἰταλικὸ σὲ πολλὰ μέρη, ὅπως συμβαίνει σ' ὅλους τοὺς ἐρτανησιώτες, ἀπὸ τὴν σύνταξιν τοῦ τῆς δύσκολη, πολλὲς φορές ἀπ' τὴν γλῶσσαν του ποὺ ὅσο κι ἂν ἀπτικίζει δὲν ξέχασε τὴν ἀληθινὴν τῆς πηγῆ, ἀπ' τὴν προσπάθειαν του γιὰ τὸ ἀριστοκρατικὸ σφίξιμο τῆς ἰδέας, σ' ὅσο τὸ δυνατό λιγότερες λέξεις, χαρακτηριστικὸ τοῦ μεγάλου Δάντε ποὺ ἔχει καλομελετήσῃ ὁ κ. Σπαταλάς, ἀπ' τὴν ἀξίεπαινη του φροντίδα νὰ πλουτίζει τὸν στίχον του μὲ λέξεις καινούργες δικῆς του, συνθεμέναις τὸ περισσότερο μὲ σεβασμὸ γιὰ τὸ τυπικὸ τῆς γλώσσας καὶ τὸ κυριώτερον μὲ τὸ τόσο σπάνιον ἀλλοίμονο! στοὺς τεχνίτες μας αἰσθημα τῆς

φιλοκαλλίας, τέλος απ' τὸ ἐλάττωμα ἐκεῖνο, τὸ τόσο συνειθισμένο τῆς ἰταλικῆς τέχνης καὶ τῆς ἐφτανησιώτικης, στίχων ποὺ λένε ἀσήμαντα πράγματα καὶ καμμιά φορά καὶ τίποτα, κατόπι ἀπὸ στίχους λαμπροὺς καὶ ποὺ δίνουν τόσο ζωντανὰ τὴν ἐντύπωση μιᾶς ἀναπνοῆς ποὺ κόβεται ξαφνικὰ ὕστερα ἀπὸ ἓνα ὀρμητικὸ τρέξιμο. "Ὅλες αὐτὲς οἱ ἀρετὲς ἢ τὰ ἐλαττώματα ὑπάρχουν στοὺς στίχους τοῦ κ. Σπαταλά· οἱ ἀρετὲς σὲ πλούσια δόση μὰ καὶ τὰ ἐλαττώματα, ἄς μᾶς ἐπιτρέψῃ νὰ τοῦ τὸ ποῦμε, σὲ ποσότητα ἀρκετὴ ὥστε νὰ χτυποῦνε ποῦ καὶ ποῦ στὸ μάτι. Ἡ ἐμπνευσή του εἶνε κάπως μονότονη χαρακτηριστικὸ τοῦ ὑποκειμενικοῦ ποιητῆ ποὺ κάμει τὸν ἐκυτό του κέντρο κάθε συναίσθησης, κάθε φαινομένου, κάθε πόνου, κάθε χαρᾶς, ἀπ' ὅπου κι' ἂν ἀναβρῦζουν. Αὐτὸ ὅμως δὲν τὸν κατάντᾳ διόλου κουραστικὸ, καὶ διαβάζει κανεὶς μὲ τὴν ἴδια εὐχαρίστηση ἀπ' τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος τὸ βιβλίον του, γιατί ὁλόκληρο εἶνε ἀληθινόν.

Φαίνεται ὅτι ὁ κ. Σπαταλάς ἐγνώρισε τὸν Μαρτζώκη, τὸν ἐκτίμησε καὶ κάπως ἐπηρεάστηκε ἀπ' τὸν πεσσιμισμό του. Κάποιο αἶσθημα ἀπελπισίας παραλεῖ ἀδιάκοπα τὴ σκέψη του. Μὰ ἐνῶ ὁ Μαρτζώκης ἀπ' τὴν ἀπελπισία ἀντλοῦσε τὴ δύναμή του, δύναμη ἐκδικητῆ καὶ ἐπαναστατικῆ, τὴν ἀδάμαστη περηφάνια τοῦ τεχνίτη ποὺ αἰσθανόμενος βαθυὰ τὴν ἀνώτερη του καταγωγὴ προγράφει ὅσους μικροὺς τὸν προγράψανε στὴ γελοία τους κοινωνία καὶ τοὺς κρίνει μὲ τὴν ὀργὴ καὶ τὴν ἰσιότητα τοῦ κερκουνοῦ κατὰ τοὺς ἀσπίλους κ' αἰώνιους νόμους τῆς ψυχῆς, ὁ κ. Σπαταλάς ὑποκύπτει στὴν ἀπελπισία του παθητικὰ, καὶ ἡ ἀντίδρασή του εἶναι λιγὸ ψυχρὴ μὲ λαχτάρες γιὰ τὴ ζωὴ ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ τὴ χαρεῖ ὅπως τὸ ποθοῦσε. Ἴσως γιατί εἶναι νέος ἀκόμα.

Θέλω, μὰ δὲν μπορῶ, γλυκὰ τὸν ἥλιο νὰ χαρῶ
καὶ οἱ πόθοι μου γιὰ μένανε δὲν κλείουν παρὰ μαράζι.

Ἐχει μέσα του τὸ σύγχρονο καρκίνο ποὺ τρώγει κάθε τεχνίτη δυσχεστερημένο ἀπὸ τὴν ἄχαρη ζωὴ, καὶ μᾶς τὸ λέγει μὲ μιὰ morbidesse ἀνεπιτήδευτη καὶ ὅπως διόλου δική του. Οἱ Γάλλοι θὰ λεγαν: il a le mal du siècle.

Μιὰ του ἀρετὴ ποὺ ἐννοοῦμε νὰ τὴν τονίσουμε ἐδῶ ὁλοσδιόλου ἰδιαίτερα καὶ νὰ καλέσουμε ὅλους τοὺς νέους νὰ τὴ μιμηθοῦνε εἶνε ἡ εὐκρίνειά του, εὐκρίνεια στὴν ἐμπνευση (τὴν ἐμπνεύση καθὼς λέγει ἐκεῖνος καὶ δὲν τοῦ τὸ συγχωροῦμε, παρὰ τοὺς γλωσσικοὺς κανόνες ποὺ ἀκολουθεῖ. Ὁ καλλίτερος νόμος ἀπ' ὅλους στὴ δύσκολη δουλειὰ ποὺ ἀναλάβουμε πρέπει νὰ εἶνε ἡ ἀρμονία, καὶ ἡ λέξη ἐμπνεύση δίνει, δὲ ξέρω καὶ ἐγὼ γιατί, μιὰ ἐντύπωση μύτης πατημένης ἢ καταρρογιασμένης) καὶ εὐκρίνεια στὴν τεχντροπία. Μ' ἄλλες λέξεις ὁ κ. Σπαταλάς δὲν προσπαθεῖ νὰ μᾶς ἐκπλήξῃ λέγωντάς μας πράγματα ποὺ δὲν αἰσθάνθηκε ποτέ, εἴτε ντύνωντας ἐκεῖνα ποὺ αἰσθάνθηκε καὶ γροικᾷ τὴν ἀνάγκη νὰ μᾶς μεταδώτῃ μὲ ψευτόπετρες φανταστικῆς τεχντροπίας ἢ μὲ δανεικὰ ψηφιδωτά, ἐργαλεῖα ἄλλης τέχνης ξένης στοὺς τόπους μᾶς καὶ στὴν ἑλληνικὴ ἰδιοσυγκρασίᾳ μᾶς, εἴτε γιατί εἶνε

προῖον ἄλλων πολιτισμῶν καὶ ἄλλων κλιμάτων, εἴτε γιατί εἶνε τὸ καλὸ ἢ τὸ κακὸ συμπέρασμα αἰώνων δουλειᾶς καὶ ἐξέλεξης.

Ὁ στίχος του εἶνε δουλεμένος καὶ βλέπω ὅτι ἔχει τάση νὰ τὸν δουλέψῃ περισσότερο. Μιὰ τέτοια διαφορὰ γένεται αἰσθητῆ ἀπὸ τοὺς πρώτους στοὺς τελευταίους στίχους τῆς συλλογῆς. Δὲν εἶμαι ἀπ' ἐκείνους ποὺ θὰ τὸν συμβουλεύουνε περισσότερη ἀκαταστασία ἢ ἐλευθερία στοὺς στίχους του, γιατί πιστεύω στὴ δουλειὰ, πιστεύω στὴ δουλειὰ μὲ πίστη ἀποστόλου, καὶ δὲν ἔχω καμμιά ὑπόληψη γιὰ τοὺς δῆθεν βιρτουόζους ποὺ δὲν καταδέχονται νὰ ξαναδιοῦνε ὅτι γράψανε ἀπὸ φόβο μὴ χαλάσουνε τὴν πρώτη δροσιὰ τῆς ἐμπνευσης τους. Ἡ δουλειὰ δὲν μαρκίνει τὴν τέχνη. Ὅχι! τὴν κάμει ἀπ' ἐναντίας πειὸ εὐσυνειδητῆ, τὴν λεπτύνει, τῆς δίνει τὸν τύπο τοῦ αἰώνιου.

Ἀκολουθώντας ὅμως τίς παράδοσες καὶ τίς συνήθειες τῆς ἐφτανησιώτικης σχολῆς, θρεμμένης ἀπ' τὴν Ἰταλική, ὁ κ. Σπαταλάς δυσκολεύει τὴ σύνταξη τῆς ποιητικῆς του φράσης σὲ βαθμὸ ποὺ νὰ γίνεταί κάποτε ἀκατάληπτος. Καταλαβαίνω βέβαια πολὺ καλὰ α') ὅτι στὸ ἐλάττωμα αὐτὸ τὸν φέρνει ἡ μέριμνά του ν' ἀποφύγῃ τὴν πλαδαρότητα τοῦ στίχου καὶ νὰ κλείσῃ τὴ σκέψη του σ' ὅσο τὸ δυνατὸ λιγότερες λέξεις καλοδιαλεγμένες καὶ βαλμένες στὸν τόπο τους β') ὅτι ἡ μετατόπιση τῶν στοιχείων τῆς πρότασης καὶ τῆς φράσης εἶνε συχνὰ ἓνα σωτήριο μέσο γιὰ ν' ἀποφύγῃ κανένας στὴν ποίηση τὴν πεζότητα τῆς διατύπωσης μιᾶς ἰδέας. Μ' ὅλα ταῦτα πολλές φορές ἡ προσπάθεια στὶς περιπτώσεις ὅπου παρουσιάζεται ἡ ἀνάγκη αὐτῶν τῶν μέσων, γένεταί μιὰ συνήθεια μὲ τὸν καιρὸ, ἓνα εἶδος νευρικότητος τοῦ ὕφους, ποὺ ἐπηρεάζει δυσάρεστα τὴν διαφάνεια τοῦ στίχου μιὰ ἀπ' τίς κυριώτερες ἀρετὲς του. Εὐτυχῶς τὸ ἐλάττωμα αὐτὸ δὲν εἶνε πολὺ συχνὸ στοὺς στίχους τοῦ κ. Σπαταλά. Ὅσο προσπαθῆσῃ ὅμως (καὶ ἄς μᾶς ἐπιτρέψῃ νὰ τοῦ τὸ συμβουλεύουμε) νὰ μὴν τὸν κυριέψῃ περισσότερο, ἀφοῦ εἴμαστε βέβαιοι πὼς δὲν τὸ κάμει ἐπίτηδες δηλαδὴ ἀπὸ τεχντροπικὴ μανία.

Γιὰ νὰ συνοψίσουμε σὲ λίγες λέξεις ἐκεῖνα ποὺ εἶπαμε, ἐπαναλαμβάνουμε ὅτι ὁ κ. Σπαταλάς εἶνε πραγματικὸς ποιητῆς καὶ δὲν ἀφιβάλλουμε ὅτι τὸ ὄνομά του θὰ μείνῃ, ἴσως καὶ πολὺ λαμπρότερο ἀπὸ ὅτι μπορούμε νὰ κρίνουμε αὐτὴν τὴ στιγμή. Μέσα στὴ συλλογὴ του ὑπάρχουν κομμάτια μὲ ἀναμφισβήτητῆ ἀξία. Ποίημα ἄσκημο δὲν ἔχει οὔτε ἓνα μέσα στὸ βιβλίον του. Ὅλα ἔχουν μιὰ μορφή, ὅλα ἐκφράζουν κάτι, ποιά δυνατώτερα ποιά χλωμότερα.

Ὁ κ. Σπαταλάς θρίσκεται ἀπάνω στὴν ἐξέλιξή του καὶ δὲν ἔδωκεν ἀκόμα τὸ μέτρο τῆς δυνάμεις του. Τὸ λέμε καὶ τὸ πιστεύουμε χωρὶς νὰ ξέρουμε τὰ προηγούμενά του ἔργα, ποὺ θὰ τὸν παρακαλοῦσαμε νὰ μᾶς στείλῃ γιὰ νὰ τὸν γνωρίσουμε καλλίτερα. Γιατί, εὐκρινά, μᾶς ἐνδιαφέρει πολὺ καὶ τοῦ προϋλογοῦμε ἓνα ἀξιοσημείωτο μέλλον στὴν ποιησὴ μᾶς.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΟΥΡΗΣ

Με πολλή μας λύπη διαβάσαμε πίσω, στα στερνά σημειώματα του «Μαύρου Γάτου» τις λίγες γραμμές που δημοσιεύτηκαν για το θάνατο του Σουρή. 'Ομολογούμε ότι δεν τις περιμέναμε διόλου, γιατί συνειθίσαμε να θεωρούμε ως τώρα τον αγώνα μας ευγενικό, και τους αγωνιστές μας πειθό Ιπποτικούς από μερικούς ματαντόρους της καθαρεύουσας.

Μάθαμε να σεβόμαστε τους ενάντιους όταν στηρίζουν τις θεωρίες τους με τη θέρμη που δίνει μια πίστη όσο κι αν ήνε πλανημένη κι όχι σπρωγμένοι από κάποιο μικρό σφύρο, από φόβο ή από το πείσμα του στενοκέφαλου και του αμελέτητου που φυτρώνει εκεί που δεν τον έχουνε σπείρει. 'Η αλήθεια ξεπηδά από την ήρεμη και φωτισμένη συζήτηση ή βία και ή αγριάδα σημάδεύει πάντα κάποια αφιβολία, και τέτοια αφιβολία δεν έχουμε εμείς. — 'Γ-στερα, εκείνος που έγραψε το σημείωμα του «Μαύρου Γάτου» ζέχασε πώς ο Γεώργιος Σουρή, κι αν ήταν ακόμα ένας κοινός άνθρωπος, είνε σήμερα ένα όνομα σφραγισμένο από το άφραστο και τρομαχτικό μυστήριο του θανάτου και μια αρχαία, ένστικη και βαθιά ανθρώπινη συνήθεια μας φέρνει να σωπαίνουμε μυστικά στο αδύναμο παράδομα ενός νεκρού κι αν ακόμα ήταν ο πειθό σκληρός έχθρος. Κι' ο Σουρή δεν ήταν ούτε έχθρος, ούτε κοινός άνθρωπος. Πώς άνθρωποι των γραμμάτων και καλλιτέχνες μπορούνε αληθινά να θεωρήσουνε έχθρο κάποιον που αγωνίστηκε τον ίδιον άχάριστο και πικρό μ' αυτούς αγώνα και να χαρακτηρίζουνε την εξαφάνισή του σαν ένα ξελάφρωμα; Κ' έπειτα πώς μπορούμε ν' άρνηθούμε εκείνους που μας προηγήθηκαν στον ίδιο δρόμο, είτε μικροί είναι, είτε μεγάλοι; Τι κι αν τους επλάνεσε ή θεωρία μιας ώρισμμένης εποχής, θεωρία που κατάντησε σ' αυτούς πεποίθηση, γιατί έτσι ζυμώθηκε το μυαλό και ή αισθητική τους; Πόσοι μεγαλύτεροι άπ' τον Σουρή δέ μας ξαφνίζουνε κάποτε με πλάνες τους άναμφισβήτητες, σε βαθμό που να ρωτιούμαστε εμείς οι μικροί πώς ήταν δυνατό να πέσουν σε τέτοια λάθη! Δέ μας ξαφνίζει ως σήμερα ή γλώσσα ενός Κάλβου, ή παράξενη έπιμονή ενός Ροΐδη να γράφει στην καθαρεύουσα όταν είχε τόσο δυνατό το συναίσθημα της δημοτικής, ενός Βαλαωρίτη που γράφει στην πειθό άυστηρή καθαρεύουσα κάθε πεζογράφημά του; Θά πρεπε άραγε γι αυτό να τους ρίξουμε στο καλάθι των άχρήστων, μαζί με τον Σουρή; Ομολογούμε πώς μας είνε όλως διόλου άκατάληπτη τόση άλαφρότητα, δέ θέλουμε να πούμε τόση τυφλή μεροληψία, από το μέρος ανθρώπων φωτισμένων. Και δεν είνε ή πρώτη φορά που γένεται αυτό το λάθος, λέμε το λάθος για να μη χαρακτηρίσουμε το πράγμα, βαρύτερα. Κι άλλοτε διαβάσαμε άλλοι κρίτες ή σημειώματα που μιλούσανε με την πειθό άσυχώρητη άσέβεια και την πειθό παιδικίασια άφέλεια για όνόματα που πρέπει να μας μείνουν πάντα σεβαστά. — 'Η τέχνη είνε κάτι πολύ άργό στην άνοησή του. Για να βγούνε άριστουργήματα πρέπει καμμιά φορά να περάσουνε αιώνας δουλειάς και προσπάθειας. Έκείνοι που μας προ-

ηγήθηκαν, όποιοι κι αν ήταν, είτε πολύ είτε λίγο κατάλαβαν και προείδαν το μέλλο, είνε πρόδρομοί μας, είνε τα σκαλοπάτια που ανεβήκαμε, πολλές φορές χωρίς να το νοιώσουμε, για να φτάσουμε εκεί που βρισκόμαστε. 'Επρεπε ν' αγωνισταίνε αυτοί και να πέσουνε για να σηκωθούμε εμείς καλλίτεροι και τελειότεροι, κι αυτό είνε μας φαίνεται άρκετό για να τους στερεώση στην εκτίμηση και την αγάπη μας, όλως διόλου ανεξάρτητα από την άξια που είνε ο καθένας τους. Ποιος άπ' εμάς θα μπορούσε να πη ότι θα ήταν μεγαλύτερός τους αν έζούσε στην εποχή τους και μέσα στον κύκλο που τους έμόρφωσε; Σκέφθηκαν ποτέ οι Γάλλοι να πατάξουν έναν Thibaut de Champagne, ένα Rutebeuf, ένα Marot, ένα Desportes, γιατί έχουνε να δείξουν έναν Hugo, ένα Verlaine, ένα Heredia; Κάμουμε το ενάντιο: αντί να τους παραβάλλουμε με τους σημερινούς που είνε κατ' ανάγκη άνώτεροί τους, τους μελετούνε, τους σχολιάζουνε, τους κάμουμε νέες έκδοσης, τους μετρούν με το μέτρο του καιρού τους, για να βρουνε τη σχετική τους άξια.

Κι ο Σουρή, ανεξάρτητα άπ' όλα αυτά που είπαμε, δεν είνε ένας συνιθισμένος γραφιάς. 'Η τεράστια δουλειά που περάτησε πίσω του δουλειά που δέ θα ζήση φυσικά παρά σε πολύ λίγα της μέρη γιατί είνε σφιχτά δεμένη με ώρισμμένες εποχές που περσσαν πειθό, δεν είνε κάτι που μπορεί να το άφηφήση κανένας όντας άμερόληπτος. Αυτός ο άνθρωπος καθιερώθηκε άπ' έναν όλόκληρο λαό που τον διάβαζε και τον αγαπούσε, κι αυτό αν δεν είνε ένδειξη τέχνης, είνε όμως σημάδι κάποις δύναμης που άξίζει να μας σταματήση. 'Αν πάρουμε τη λέξη ποίηση στη βαθιά της, στην αληθινή της σημασία ανεξάρτητη από κάθε φόρμα ρυθμού και ρίμας ο Σουρή δεν είνε ποιητής, γιατί ή σάτυρά του δεν είνε δημιουργική, δεν είνε ούτε 'Ιαμβοί του Chenier, ούτε 'Ιαμβοί του Auguste Barbier, ούτε σατυρικά τερτσέτα του Παλκμα. Είνε μια άτέλειωτη κι ανεξάντλητη στιχουργημένη χαριτολογία, δίχως πίκρα, χωρίς θυμούς, πολύ έλληνική, με στίχο σχετικά τέλειο, και ρίμα ακόμα πειθό τέλεια, χωρίς περιττολογίες, χωρίς επανάληψες παρ' όλη την εκπληκτική γονιμότητα του Σουρή. Μου φαίνεται, ζέχωρα άπ' το μεγάλο ρόλο που έπαιζε κι άπ' το αληθινό του γλωσσικό συναίσθημα ο Λασκαράτος έγραψε πράγματα κατώτερα άπ' τον Φασουλή Φιλόσοφο.

Σαν λυρικός ο Σουρή δεν ξεπέρασε τον ένθουσιασμένο ρητορισμό της παληάς 'Αθηναϊκής σχολής μ' όλο το στερεό δέσιμο του στίχου του και τη φυσική κι άβίαστή του ρίμα. Τέχνη δεν έχει καμμιά. Με λίγα λόγια είνε άπ' τους τελευταίους αντιπρόσωπους μιας σχολής που γέρασε δίχως να δώση μεγάλη άποτελέσματα. 'Ανήκε σε μια γενιά που έσβυσε και δεν πρέπει κανένας να περιμένη άλλαγές ιδεών άπ' ένα γέρο αγωνιστή. 'Η σημερινή μας ψυχολογία ήταν φυσικό να του φαίνεται παράξενη. Και πολύ φρόνιμα ο Σουρή παρακολουθούσε την εξέλιξή μας χωρίς να την πολεμά, χωρίς να την καταδικάζη χωρίς ποτέ να σκεφθη να την κατακρίνη. 'Η εύθυμογραφία του ίσια με την τελευταία στιγμή, αν και δεν είχε πειθό τον όιστρο της πρώτης εποχής. Ήταν πάντα έπικαιρη και μοναδική. Πόσοι θέλησαν να τη μιμηθούν

χωρίς να κατορθώσουν τίποτα! Ο Σουρής άφησε κάτι κατόπι του κι αυτό το κάτι αξίζει να το συλλέξουμε με την ευλάβεια που αρμόζει σε κάθε προσπάθεια. Δε θα ντραπή ποτέ η Έλληνική φιλολογία για ένα Σουρή. Θα μείνη στην ιστορία της σαν ένας απ' τους άττικώτερους εγκέφαλους γιατί κατάλαβε τα ελαττώματα του λαού μας και τα περίπαιξε με την πειο άκακη, την πειο αξιαγάπητη, την πειο άβίαστη, την πειο ρωμαίικη έξυπνάδα.

Τέτοιος ήταν ο Σουρής και σαν τέτοιο τον κλαίμε ειλικρινά θεωρώντας τον, ανεξάρτητα από κάθε θεωρητική διχόνοια, μια τιμή κι όχι μια ντροπή στις τόσο άρηές ακόμα γραμμές μας.

Α. ΠΡΑΣΙΝΟΣ

— Η Διεύθυνση του «Λόγου» θεωρεί καθήκον της να δηλώση πώς συμμερίζεται ολότελα της ιδέας του κ. Πράσινου.

ΜΑΚΑΡΙΟΙ ΟΙ ΠΤΩΧΟΙ ΤΩ ΠΝΕΥΜΑΤΙ

Αξιότιμε γιατρέ κ. Μακρίδη.

Στην ώραία σας διάλεξη για το Σουρή, όπου μας είπατε τόσα σοφά πράγματα για τον Παρθενώνα και για την 'Αγ. Σοφία (έδω τα άπαραίτητα χειροκροτήματα), για την προγονική ευκλειαν και για τα άνεφικτα κάλλους προγονικά μνημεία, σ' αυτήν την ώραία διάλεξη, όπως είτανε φυσικό ύστερα από τόση πατριωτική έξαρση, δέν μπορούσατε παρά να πείτε δυο τρία λόγια και για τους μαλλιάρους, και τα είπατε. Μια επίθεση έναντίον των μαλλιάρων είναι σήμερα το άπαραίτητο άλλοτι κάθε πατριωτικού-λόγου, είναι, σαν να πούμε, ρητορικό σχήμα. Δίνει το μέτρο του πατριωτισμού — κί του μυκλού — του ρήτορα.

Και το πήραμε το μέτρο του μυκλού σας. Και θα-ξάσαμε πώς υπάρχει ακόμα στα 1919 ένας γιατρός, που τόσο να μην έχει ιδέα το τι γίνεται τριγύρο του, ώστε να τολμά να λέει από δημόσιο βήμα πώς ο Σουρής δέν είτανε μαλλιάρους «επειδή και την αρχαίαν καλώς έγνώριζε και τον νοϋν είχεν ύγιη».

Με άλλους λόγους οι μαλλιάρους, κ. Μακρίδη δηλαδή οι δημοτικιστές — πιστεύω να ξέρετε που οι δυο αυτοί όροι σημαίνουν το ίδιο πράμα — λοιπόν οι δημοτικιστές, κ. Μακρίδη, κατά την ιδέα σας, είναι άνθρωποι που δέν ξέρουν την αρχαία Έλληνική, η που δέν έχουν σωστό το μυαλό. Μια μονάχα άνοησία έχω άκούσει που μπορεί να συγκριθεί μ' αυτήν στο μέγεθος: είναι εκείνη που είπε ο μακαρίτης Μιστριώτης απ' το βήμα του Πανεπιστήμιου: πώς οι «χυδαίσται» πληρώνονται απ' τη Ρωσία για να καταστρέψουν το Έθνος. Ο Μιστριώτης καλέστηκε στην Είσαγγελία για να ύποδείξει αυτούς τους εθνικούς προδότες και να δώσει μαζί και τα άναγκαία πειστικά στοιχεία έναντίον τους, ώστε να καταδιωχτούν ποινικώς, και δέν είπε τίποτα. Κί ο είσαγγελέας τον χαρακτήρισε ως άκαταλόγιστο.

Από τότε δέν υπάρχουν πιά προδότες. Τώρα υπάρχουν μονάχα άνθρωποι που δέν έχουν «τόν νοϋν ύγιη». Άλλά αυτοί δέν ύπόκεινται σε ποινική καταδίωξη, και η άπόδειξη είναι που περπατείτε ελεύθερος.

Όπως κι' αν είναι, φίλε κύριε, αν και ο νόμος δε σας ύποχρεώνει να ξέρετε τι συμβαίνει στον πνευματικό κόσμο τριγύρο σας, επειδή όμως υπάρχει κίνδυνος να μιλήσετε κι' άλλη φορά απ' το βήμα, καλό είναι να μάθετε πώς είναι τα πράματα σήμερα. Καλό είναι, πριν άνοιξετε άλλη μια φορά το στόμα και διαπράξετε άλλη μια τέτοια μεγαλόπρεπη γκάφα, ν' άνοιξετε πρώτα τα μάτια και τ' αυτιά σας, δε λέω για να καταλάβετε τι θα πεί δημοτικισμός, πως είναι η μεταρρύθμιση που θα δώσει ζωή στη γλώσσα, στη λογοτεχνία, στην εκπαίδευση, στην ίδια τη σκέψη μας, πως είναι η πνευματική άναγέννηση του Έλληνισμού, αυτό είμαι βέβαιος πως δε θα το καταλάβετε ποτέ, παρά μόνο για να μάθετε μερικά συγκεκριμένα γεγονότα. Ότι δηλαδή οι άνθρωποι που ύποστηρίζουν αυτήν τη μεταρρύθμιση μετριούνται σήμερα μέσα στο έθνος μας με τις μυριάδες, ότι είναι όλοι μορφωμένοι, ότι αποτελούν μεγάλη πλειονότητα μέσα στο διανοούμενο Έλληνισμό, ότι με άλλα λόγια αντιπροσωπεύουν την άριστοκρατία του Έλληνικού πνεύματος, ότι είναι δάσκαλοι, γιατροί, δικηγόροι, δικαστές, δημοσιογράφοι, άρχιερείς, ύπουργοί, πρεσβευτές, καθηγητές στο δικό μας και σε ξένα Πανεπιστήμια, . . . Ότι το ζήτημα μεταξύ των σοφών της Ευρώπης ύσοι παρακολουθούν την πνευματική μας κίνηση θεωρηται λυμένο. Ότι ο Krumbacher έγραφε στα 1900: «Θα έρθη καιρός όπου η λέξη **μαλλιάρους** θα είναι τίτλος τιμής», και ακόμη τα ακολουθα:

«Αν ύστερα απ' τη συστηματική εκμετάλλευση των ελληνικών λατομείων μείνουν ακόμη μερικά κομμάτια απ' την ευγενική πέτρα, το καλύτερο που έχουν να κάμουν μ' αυτά οι Έλληνες είναι να στήσουν μνημεία όχι μόνο για τους Κολοκοτρώνηδες, Γύφλάντηδες και Κανάρηδες αλλά και για άντρες σαν τον Κονεμένο, τον Πολυλά, τον Ψυχάρη, το Ροΐδη και για όλους εκείνους που είχαν το θάρρος, άδικοφώντας για την περιφρόνηση, για την κακολογία και για το μίσος, να παρασκευάσουν τη δεύτερη, την έσωτερική άναγέννηση του Έλληνικού λαού». Ότι η έφαρμογή της μεταρρύθμισης στην εκπαίδευση άρχισε κιόλας στο Έλληνικό Βασίλειο με τα καινούρια άναγνωστικά. Ότι σήμερα δέν υπάρχει ένας ποιητής η πεζογράφος με κάποια αξία που να γράφει στην καθαρεύουσα. Και τέλος ότι άρχηγός σ' αυτήν την έθνοσωτήρια μεταρρύθμιση είναι Κάποιος, που από σεβας δέν άναφέρω τ' όνομά του, γιατί μόνο εκείνος ξέρι, με το μεγάλο του τό νοϋ, τότε θα είναι η κατάλληλη στιγμή για να χτυπήσει την επίσημη καμπάνα να ξυπνήσετε.

Όταν μάθετε όλ' αυτά, έτσι δίχως να τα καταλάβετε, σαν αντικειμενική πραγματικότητα ανεξήγητη για σας, τότε μπροστά σ' ένα άκροατήριο όπου θα βρίσκονται ίσως πενήντα δημοτικιστές, και μεταξύ τους άνθρωποι που θα τους εκτιμάτε ίσως και θα τους σεβαστε, γιατί δέν έτυχε να μάθετε πως είναι δημοτικιστές, μπροστά λέω, σ' ένα τέτοιο άκροατήριο δε θα έχετε την

αυθάδεια να πείτε πως ο Σουρής δεν εΐτανε μαλλιάρος «επειδή είχε τον νουν ύγιη», γιατί θα συλλογιστείτε τι άρα γε ιδέα θα σχηματίσουν αυτοί οι άνθρωποι για την υγεία του δικού σας του μυαλού.

Πρόθυμος

ΕΛΙΣΑΙΟΣ ΓΙΑΝΙΔΗΣ

Η ΔΟΛΟΦΟΝΙΑ ΤΟΥ ΣΟΥΡΗ

Καταγγέλλω στην Ελληνική αστυνομία τον κύριο Ν. Μακρίδη. Έδολοφόνησε τον Σουρή. Το έγκλημα γένηκε μέσα στην αίθουσα του «έν Κωνσταντινουπόλει Ελληνικού Φιλολογικού Συλλόγου», μπροστά σε άπειρο νοημονέστατο κοινό και κάτω από τα μάτια του σεβαστού Προεδρείου που φρόντισε να σταθί — καταλάδαμε άμέσως τον συμβολισμό — σ' επίπεδο ένα σκαλοπάτι άψηλότερα από το επίπεδο του άγορητή.

Οι έφημερίδες μας είχαν πληροφορήσει πως ο κ. Ν. Μακρίδης, σά δεινός λογογράφος που είναι και σά σχετικός με την οικογένεια του μακαρίτη ποιητή, θα μας χάριζε μια σπάνια φιλολογική άπόλαυση. Όμολογούμε πως ο κ. Μακρίδης έδικαίωσε τέλεια την ιδιότητα του σχετικού. Μας έμαθε, μαζί με πολλές άλλες ενδιαφέρουσες λεπτομέρειες, τι χρώμα είχε ο κερς που έπινε ο Σουής. Όσο για την κριτική άνάλυση του έργου του, guarda e passa. Μια φορά μόνο μας φάνηκε πως άκούσαμε κάτι σοβαρό κι άνατριχιάσαμε. Ό Σουής έπηρεάστηκε από τις ιδέες του Schopenhauer! Τι όμοιότητα μπορεί να έχη ο πικρόχολος αυτός αντίπαλος του Fic te, του Schelling και του Hegel με τον ειρηνικότατο και χωρατατζη ποιητή του Ρωμιού, τι σχέση μπορούν να έχουν οι φοβερές θεωρίες της θέλησης και του πεισιμισμού του πρώτου με την έλαφρότατη πολιτική και κοινωνική σάτυρα του δεύτερου που σταματά μονάχα στα φαινόμενα και τόσο, όσο χρειάζεται για να προκαλέση κάποιον άβιαστο και φαιδρότατο ρωμαίικο γέλιο, μόνον όποιος δρέθη κε στην άπελπιστική θέση να κάνη φιλολογική διάλεξη, χωρίς να έχη είδηση από φιλολογία, μπορεί να μας τó πη.

Και άκολούθησαν κατόπι οι άρχαιοι ήμων πρόγονοι μαλλιάρ κουδάρια με τους μαλλιάρους, τά παλλάδια, ο Παρθενών, ή Αγία Σοφία κι ο Βενιζέλος — κάποιος άγνωστος άποτελείωσε με την άπαγγελία του τó θυμα του άγορητή — ο κύριος Πρόεδρος έδωσε άρεση άμαρτιών και στους δυό — κ' ή έπαρχική αυτή όπερέτα, που όνομάστηκε στην πόλη μας φιλολογική διάλεξη, τελείωσε.

Φύγαμε μ' άκράτητα χασμουρητά, γιατί μέσα στην αίθουσα του «έν Κωνσταντινουπόλει φιλολογικού Συλλόγου» είχαν πρό πολλού σημάνει τά μεσάνυχτα.

Ο. ΜΠΕΚΕΣ

ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ

Είναι ο τίτλος ενός νέου Περιοδικού. Σκοπός του να μορφώτη τον άμόρφωτο κληρο, να ήθικοποιήση τον μορρωμένο και να συμπήξη μέσα στην κοινωνία μας τó τάγμα της Άρετης.

Τρισεύγενος ο σκοπός και τρισεγάλος. Τά μέσα για την έπιτυχία του, σά να μας φαίνεται πως λείπουν. Τό πρώτο φυλλάδιο του Περιοδικού, μας έδωσε την έντύπωση ανθρώπων μουδιασμένων από χρόνια, που βλέπουμε με σαστισμένο μάτι τó δρόμο που θα πάρουνε.

Ξεκίνησαν οι πρόσκοποι. Σάμπως μας φαίνεται πως δεν είναι εκείνοι που έπρεπε να ξεκινήσουν πρώτοι. Για ν' άκολουθήση τó πλήθος, πρέπει να διημπροσιά του όργανισμούς με νεύρα, ψυχές τρικυμισμένες από άνώτερους ένθουσιασμούς. Ίσως ένας Πρωτοσύγγελος, ίσως ένας Άγιος Δαρδανελλίων, ένας Τραπεζούντος, ένας Αρχιδιάκονος και μερικοί άλλοι θα μπορούσαν να όδηγήσουνε τó μαύρο πλήθος της άμάθεια και της άκολασίας προς τή γαλάζια Λαυάν της ιδεολογίας του.

Παρακολουθοΰμε τó φωτεινό έργο του πρώτου, άκούσαμε ν' άντήχουν θροντόφωνα μέσα στις εκκλησίες τά ζωντανά ρήματα των άλλων, σταματήσαμε πολλές φορές τή σκέψη μας στην άντρίκια σκέψη του τελευταίου, και σχηματίσαμε την πεποίθηση πως έχουν κάτι μέσα τους από τή σιδερένια φυλή που γέννησε τους Λούθηρους και τους Καλδίνους.

Έπειτα ή γλώσσα της «Αναγέννησεως» δεν είναι ή γλώσσα που μπορεί να μορφώση γιατί δεν την καταλαοκίνουν οι άμόρφωτοι και τó ύφος της δεν είναι τó ύφος που μπορεί να ήθικοποιήση. Μια τόσο πλαδαρή και δυσκολοκίνητη διαλεκτικότητα γλυστρά δίχως ν' άφήτη κανένα σημάδι άπάνω στις πετριωμένες καρδιές, σαν ένα άπαλότατο χάδι άπάνω σε θώρακα άτσαλένιο.

Χρειάζονται θροντές! Και πρέπει να τις σκορπίσουν μέσα στη συνεφία της κοινωνικής μας αντίληψης εκείνοι που νοιώθουν μέσα τους τή δύναμη να γεννήσουν τους κεραυνούς, άρίνοντας μια για πάντα την έπιρρυλκτικότητα του ράσου.

Τότε μόνο θα είμαστε όλόφυχα μαζί τους.

Ο. ΜΠΕΚΕΣ

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Λαβαίνουμε τόσα πολλά γράμματα που μ' όλη μας την καλή διάθεση δεν μπορούμε ν' άπαντοΰμε σ' όλα με τó ταχυδρομείο.

Γι' αυτό ιδρύουμε στήλη άλληλογραφίας μέσα στο «Λόγο» από τó έρχόμενο φυλλάδιο. Όσοι μας γράφουν άς την παρακολουθοΰνε. Μονάχα σαν είναι άνάγκη γρήγορης και ιδιαίτερης άπάντησης θα στέλλωμε γράμμα με την πιο μεγάλη μας ευχαρίστηση.

γλωσσῶνε αυτοκρατόρισσα πολλῶν ἐσιάθη μὰ ἔτσι,
 στό πάθος μέσα τῆς λαγνείας βουτήχτηκε πού δικιο
 κατάστισε δι' ὀρέγοντιαν στό νόμο της, νά βγάλη
 τήν αἰμιά ὕπου κύλησε· ἡ Σεμίριμη εἶναι τούτη
 πού λένε ἐκλήρονόμησε τό Νίνο καί γυναῖκα
 τοῦ ἐσιάθηκε. "Ὡστε τῆ γῆς πού κυβερνᾷ ὁ Σουδάνος.
 Ἡ ἄλλη, στή σιάχη τοῦ Σιχαίου προδότρα, ἐρωτευμένη
 σκοτώθηκε. Καίτοι της εἶναι ἡ Κλεοπάτρα ἡ λάγνα
 μαυρες πού ἐξέφανε χρονίως γι' αὐτήνα τόσες, εἶδα
 καί τήν Ἐλένη, τόν τρατό Ἀχιλλέα, μέ τήν ἀγάπη
 στό τέλος πού πολεμήσε.
 . . . . .
 πού ξορισμένες ὁ ἔρωτας τις ἔχει ἀπ' τή ζωή μας
 . . . . .
 καλόθειος ὁ βασιλῆας εἰρήνη νά σοῦ δώσῃ
 θά τόν παρακαλοῦσαμι

Λ. Π.

Η ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΤΟΥ «ΛΟΓΟΥ»

εἰδοποιεῖ τοὺς συνδρομητῆς του πῶς, μέ τό φυλλάδιο αὐτό, τελειώνει ἡ
 συνδρομή τους. Καί τοὺς παρακαλεῖ νά τῆς δηλώσουν, ἴσια μέ τό τέλος τοῦ
 μηνός, ἂν πρέπει νά τοὺς στέλνῃ ἢ ὄχι τὰ φυλλάδια τῆς δεύτερης χρονιάς.

Κάθε αἴτηση γιά ἐγγράφῃ πρέπει νά συνοδεύεται:

1ο ἀπό τό ἀντίτιμο τῆς συνδρομῆς καί 2ο ἀπό τήν σωστή ταχυδρομική
 διεύθυνση τοῦ συνδρομητῆ.

"Ὅσοι δέν ἀκνητήσουν θά θεωρηθοῦνε καί πάλι συνδρομητῆς,
 φτάνει νά ἔχουν δώσει στό «Λόγο» τήν ταχυδρομική τους διεύθυνση.